

**5 lat
zaczyna
się dziś!**

REKOMENDACJE DOTYCZĄCE REALIZACJI AGENDY 2030

2025

GRID
WARSZAWA

In partnership with
UN Environment
Programme

**RAZEM DLA
ŚRODOWISKA**
PARTNERSTWO SDGs

**REKOMENDACJE
DOTYCZĄCE
REALIZACJI
AGENDY 2030
POLSKA**

O potrzebie współpracy

Jesteśmy coraz głębiej zanurzeni w procesie największej transformacji, odbywającej się na wielu polach jednocześnie. To olbrzymia szansa, ale i poważne zagrożenia. Bo nie mamy gwarancji, że tego typu transformacja w ogóle okaże się możliwa. Na początek musimy zatrzymać gwałtownie postępującą utratę bioróżnorodności. Trzeba przeprowadzić firmy przez dekarbonizację, zaczynając od zmniejszania śladu węglowego i ograniczania zużycia nieodnawialnych surowców. Potrzebne jest „rozłączenie”, czyli decoupling, który umożliwi odpowiedzialny wzrost produkcji z jednoczesnym zmniejszaniem materiałochłonności.

To pozwoli myśleć o całkowicie nowych formach konkurencyjności gospodarki europejskiej. Potrzebna jest nam gospodarka regeneratywna i cyrkularna, która pozwoli na maksymalne zamknięcie obiegu materiałów, szczególnie surowców krytycznych. Potrzebujemy świadomego ograniczenia nadmiernej konsumpcji. Potrzebny jest nam wellbeing społeczny, dobrostan, zarówno pracowników, współpracowników, jak i klientów. Lista potrzeb i wyzwań jest długa, bowiem czas to niezwykle dla nas wszystkich.

W nauce o zarządzaniu podkreśla się, że właściwą odpowiedzią na wyzwania, pierwszym krokiem, jest rozwijanie takich narzędzi jak dialog z interesariuszami, który pozwala przeprowadzić rzetelną analizę ryzyk. Współcześnie kadra menedżerska w wielu firmach coraz dokładniej podchodzi do analizy ryzyk powiązanych właśnie z Celami Zrównoważonego Rozwoju. Mamy tu do czynienia zarówno z ryzykami fizycznymi, wynikającymi ze zmian klimatu i z zagrożeń środowiskowych, jak i z ryzykami transformacyjnymi, związanymi np. z wdrażanymi politykami społecznymi, czy dekarbonizacyjnymi, a także procesami sprawiedliwej transformacji społeczno-gospodarczej lub towarzyszącymi im ryzykami regulacyjnymi.

To biznes napędza transformację w wielu wymiarach aby przetrwać w warunkach polikryzysu. Nie politycy. Nie aktywiści. Nie społeczeństwo. Nie naukowcy, eksperci ani doradcy. Aby jednak wnieść naprawdę pozytywny wpływ, biznes potrzebuje nie tylko dobrze zaprojektowanego rynku ale również – a może przede wszystkim – współpracy. To dzięki współpracy możemy czuć się gotowi na zmianę, możemy zbudować kompetencje niezbędne do podejmowania wyzwań. Na tym polega resiliencja, tak oczekiwana obecnie od nas wszystkich.

Mowa tu o wyzwaniach, które dotyczą szeroko rozumianego zrównoważonego rozwoju, czyli pożądanego stanu równowagi, zapewniającego przede wszystkim ład społeczno-gospodarczo-środowiskowy, sprawiedliwość wewnątrz-pokoleniową i międzypokoleniową. Na istotne wyzwania zwracają uwagę różne

grupy interesariuszy, dlatego zebrane tu rekomendacje mogą być tak cenne przede wszystkim dla firm, ale może też dla decydentów politycznych i społecznych. Niezbędna jest mobilizacja wszystkich podmiotów, zarówno publicznych, jak i społecznych oraz komercyjnych, dzielenie się wiedzą, doświadczeniem i kompetencjami, technologią i użytecznymi instrumentami finansowymi, właściwymi rozwiązaniami strategicznymi.

Według najczęściej przypominanej definicji, strategia organizacji to spójna i efektywna odpowiedź na wyzwania otoczenia. Należy zatem najpierw dobrze znać i rozumieć oczekiwania wszystkich grup interesariuszy – a do tego potrzebny jest dialog. Właśnie dlatego przeprowadziliśmy wspólnie proces zbierania rekomendacji od najbardziej znaczących organizacji w Polsce, dotyczący realizacji naszej wspólnej, zarówno europejskiej jak i globalnej agendy, czyli Celów Zrównoważonego Rozwoju.

Podstawą rozwoju zrównoważonych firm jest proces uzgadniania zasad postępowania między właścicielami, zarządem, pracownikami wszystkich szczebli i innymi interesariuszami zewnętrznymi, którego efektem powinno być pełne – oparte na zrozumieniu - zaangażowanie wszystkich. Warto tu jeszcze wymienić umiejętność dostrzegania długoterminowych wyzwań, kompetencje i gotowość do podejmowania innowacyjnych rozwiązań dotyczących tych wyzwań, współtworzenie przestrzeni dialogu międzygeneracyjnego, czyli wyobraźnia pozwalająca zaakceptować, że przyszłe pokolenia też będą chciały realizować swoje potrzeby z wykorzystaniem różnorodnych zasobów.

Potrzebujemy takich partnerstw, które łączą, inspirują, tworzą wspólnoty, edukują interesariuszy, podejmują odpowiedzialność wtedy, gdy jest to konieczne i nie uchylają się od ponoszenia odpowiedzialności. A od biznesu - zarówno od największych firm jak i od tych mniejszych – w coraz większym stopniu oczekujemy wykorzystywania wiedzy, kompetencji, umiejętności, przedsiębiorczości i innych zasobów, we współpracy z różnymi interesariuszami, w celu poprawy stanu świata, czyli jakości życia ludzi i planety.

Partnerstwo to zaawansowana forma współpracy, taka, gdy współpracujący partnerzy zdają sobie sprawę ze współzależności. Partnerstwa wielostronne, świadome i strategiczne, są potrzebne, by mobilizować wszystkie podmioty, reprezentujące różne sektory, do realizacji wspólnego dobra, z zachowaniem odmienności i partykularnych interesów. Bo w najbliższej przyszłości to właśnie będzie istotną podstawą budowania nowej konkurencyjności.

Prof. ALK dr hab. Boleśław Rok
Akademia Leona Koźmińskiego

Agenda stała się naszym wspólnym drogowskazem – wizją świata bardziej sprawiedliwego i bezpiecznego, opartego na prawach człowieka oraz szacunku dla środowiska. Świata, w którym rozwój oznacza odpowiedzialność, a postęp nie odbywa się kosztem przyszłych pokoleń.

Dziś stoimy przed wyzwaniami, które wymagają odwagi i zdecydowania – zarówno od państw, jak i od biznesu. Nie wystarczy już jedynie ograniczać szkody czy stopniowo redukować emisje. To za mało. Prawdziwa zmiana zaczyna się tam, gdzie odpowiedzialność przestaje być elementem wizerunku, a staje się realnym zobowiązaniem wobec ludzi, gospodarki i planety. Budując przyszłość tu i teraz, musimy opierać nasze decyzje na rzetelnych danych, wiedzy naukowej i pogłębionych analizach, bo to one pozwalają przekuwać ambicje w działania, a wizję w trwałą, pozytywną zmianę.

Maria Andrzejewska

Dyrektor generalna UNEP/GRID-Warszawa

0 publikacji

Rekomendacje zawarte w niniejszym dokumencie zostały przygotowane na podstawie materiałów i wypowiedzi przekazanych przez **34 organizacje pozarządowe i partnerów, którzy uczestniczyli w jubileuszu dziesięciolecia Agendy 2030**, którzy uczestniczyli w **jubileuszu dziesięciolecia Agendy 2030**. Spotkanie odbyło się 16 września 2025 roku w Akademii Leona Koźmińskiego w Warszawie, a jego organizatorem był **UNEP/GRID-Warszawa, organizacja afiliowana przy Programie Narodów Zjednoczonych ds. Środowiska (UNEP)**. Każda z zaproszonych organizacji została poproszona o przedstawienie oceny realizacji i wskazanie rekomendacji dotyczących **konkretnych zadań w ramach Celów Zrównoważonego Rozwoju** powiązanych z polem swoich działań w Polsce.

Celem niniejszego dokumentu jest **przedstawienie, w sposób uporządkowany i operacyjny, działań niezbędnych do przyspieszenia realizacji Agendy 2030 w Polsce w jej ostatnich pięciu latach**. Rekomendacje zostały dopasowane do szczegółowych zadań każdego z 17 Celów, tak aby pokazać, **co rzeczywiście możemy – a często także powinniśmy – zrobić na poziomie krajowym**, aby wypełnić globalne zobowiązania dotyczące zrównoważonego rozwoju. Ograniczenie rekomendacji wyłącznie do wskazań tych organizacji jest celowe: **organizacje pozarządowe są bezstronne, kierują się wartościami Agendy 2030, działają blisko ludzi i środowiska oraz stanowią czuły wskaźnik rzeczywistego stanu realizacji Celów**. Dzięki codziennej pracy w obszarach społecznych, środowiskowych i gospodarczych organizacje te znają realne potrzeby i wyzwania, a ich perspektywa pozwala trafnie identyfikować zarówno bariery, jak i potencjalne rozwiązania.

Zrównoważony rozwój polega na tym, że **nic nie dzieje się w izolacji**. Każde działanie społeczne, środowiskowe czy gospodarcze wpływa na pozostałe obszary. Oznacza to, że poprawa w jednym wymiarze jest trwała tylko wtedy, gdy osiągnięta jest w sposób zrównoważony – **tak, aby jednocześnie służyła ludziom, środowisku i gospodarce**. Ta zasada działa również w drugą stronę: działania podejmowane w duchu Agendy 2030 – np. inwestycje społeczne prowadzone z troską o klimat czy rozwój gospodarczy oparty na poszanowaniu natury – wzmacniają pozostałe wymiary rozwoju i przynoszą korzyści całemu systemowi.

Obok trzech klasycznych filarów zrównoważonego rozwoju (społecznego, środowiskowego i gospodarczego) coraz częściej podkreśla się także **czwarty wymiar: instytucjonalny**. To on stanowi fundament pozostałych, bo żaden z Celów Zrównoważonego Rozwoju nie może zostać osiągnięty bez dobrego prawa, sprawnych instytucji i długofalowych polityk publicznych.

Łącząc głos organizacji pozarządowych z ramami Agendy 2030, **dokument przedstawia praktyczną mapę działań na lata 2025–2030**, wskazując, jak w nadchodzących latach możemy przyspieszyć realizację Celów Zrównoważonego Rozwoju w Polsce.

Cel 1: Koniec z ubóstwem

Wyeliminować ubóstwo we wszystkich jego formach na całym świecie

W skali globalnej, w latach 2015–2025 postęp w eliminacji skrajnego ubóstwa spowolnił po serii kryzysów (pandemia, kryzysy humanitarne). W raporcie 2025 podkreśla się, że wiele krajów wciąż jest daleko od ścieżek trwałego spadku ubóstwa i że bez skoordynowanej polityki międzynarodowej Cel ten będzie trudny do osiągnięcia.

Polska plasuje się relatywnie wysoko w międzynarodowych rankingach SDG (profil kraju), ale to nie znaczy, że problem ubóstwa jest zlikwidowany – nadal istnieją luki socjalne i grupy narażone (np. ubóstwo energetyczne, osoby wykluczone komunikacyjnie). Szczegółowe per-goal wyniki Polski można sprawdzić w profilu SDG Index (profil kraju i oceny szczegółowe).

Rekomendacje dla Polski dotyczące realizacji zadań Celu 1 w latach 2025–2030 oparte na materiałach **Fundacji Polskie Centrum Pomocy Międzynarodowej (PCPM)** i **Europejskiej Sieci Przeciwdziałania Ubóstwu (EAPN)** oraz **UNEP/GRID-Warszawa**.

1.1. Do 2030 roku wyeliminować skrajne ubóstwo

- Zamykanie luki socjalnej: coroczna automatyczna weryfikacja kryteriów pomocy społecznej (w kierunku minimum socjalnego), by skrajnie ubodzy nie byli wykluczani (**EAPN**).
- Rozszerzenie wsparcia tak, by osoby żyjące w skrajnym ubóstwie nie pozostawały poza ustawowym systemem pomocy (**EAPN**).

1.2. Do 2030 roku zmniejszyć o połowę odsetek ludzi żyjących w ubóstwie (w wielu wymiarach)

- Priorytet dzieci i rodzin: jednorazowe podwojenie zasiłków rodzinnych i progów dochodowych, a następnie stała waloryzacja (**EAPN**).
- W perspektywie – zintegrowane świadczenie na dzieci (proporcjonalny uniwersalizm), aby osiągnąć cel zmniejszenia liczby dzieci w AROPE o 300 tys (**EAPN**).
- W Polsce – wsparcie uchodźców z Ukrainy poprzez kursy językowe i pomoc w znalezieniu pracy jako inwestycja w samodzielność (**PCPM**).

- POP Fund: wspieranie lokalnych inicjatyw organizacji społecznych odpowiadających na wyzwania nierówności i wykluczenia (**PCPM**).
- Redukcja skali ubóstwa wymaga równoczesnego działania w wielu obszarach ponieważ ubóstwo ma charakter wielowymiarowy - obejmuje brak dostępu do edukacji, zdrowia, energii i technologii (**UNEP/GRID-Warszawa**).

1.3. Wdrożyć systemy i mechanizmy zabezpieczenia społecznego

- Wprowadzenie gwarancji dochodowych i świadczeń bardziej dostosowanych do realnych kosztów życia (np. minimum socjalne zamiast zaniżonych progów) (**EAPN**).
- Zapewnienie zintegrowanych świadczeń rodzinnych i waloryzacji jako część systemowego zabezpieczenia społecznego (**EAPN**).
- Programy finansowego wsparcia (cash assistance), które dają rodzinom możliwość samodzielnego decydowania o wydatkach (**PCPM**).
- Łączenie natychmiastowej pomocy humanitarnej z długofalowymi programami rozwojowymi (**PCPM**). Systemy ochrony socjalnej muszą gwarantować powszechny dostęp do edukacji, opieki zdrowotnej i wsparcia w sytuacjach nadzwyczajnych, obejmując grupy najbardziej narażone (**UNEP/GRID-Warszawa**).

1.4. Zapewnić równe prawa w dostępie do zasobów gospodarczych i usług

- Inwestycje w edukację i infrastrukturę w społecznościach dotkniętych ubóstwem – jako fundament trwałego rozwoju i wyrównywania szans (**PCPM**).
- Wspieranie lokalnych społeczności w tworzeniu własnych mechanizmów adaptacji i reagowania (podejście bottom-up) (**PCPM**).
- Dostęp do internetu, usług finansowych i nowych technologii jest warunkiem uczestnictwa w rynku i przeciwdziałania ubóstwu cyfrowemu, które pogłębia nierówności (**UNEP/GRID-Warszawa**).

1.5. Budować odporność na zagrożenia i zmniejszyć podatność ubogich na kryzysy i katastrofy

- „Gwarancja dojazdu”: minimum usług transportowych, bezpłatne dowozy dla dzieci i młodzieży w gminach wykluczonych komunikacyjnie **(EAPN)**.
- Walka z ubóstwem energetycznym: szybkie wypłaty ze Społecznego Funduszu Klimatycznego, masowa termomodernizacja i wymiana źródeł ciepła dla najuboższych **(EAPN)**.
- Programy zwalczania bezdomności – coroczny monitoring ETHOSLight, skalowanie modelu „Najpierw mieszkanie” z finansowaniem wieloletnim i integracją społeczną **(EAPN)**.
- Szkolenie lokalnych służb ratowniczych i wzmacnianie bezpieczeństwa społeczności dotkniętych kryzysami klimatycznymi i katastrofami **(PCPM)**
- Budowanie lokalnej odporności poprzez wspieranie inicjatyw tworzonych oddolnie, zamiast narzucania gotowych rozwiązań **(PCPM)**.
- Budowanie odporności społeczności na kryzys klimatyczny i jego skutki poprzez zielone inwestycje w energetykę odnawialną, transport i rolnictwo odporne na zmianę klimatu **(UNEP/GRID-Warszawa)**.

1.a. Zmobilizować znaczące środki finansowe, w tym ze współpracy rozwojowej

- Działania w krajach rozwijających się – edukacja, opieka zdrowotna, infrastruktura – finansowane we współpracy z międzynarodowymi darczyńcami **(PCPM)**.
- POP Fund jako przykład mobilizowania środków prywatnych i grantowych na projekty społeczne w Polsce **(PCPM)**.
- Wzmacnianie międzynarodowych mechanizmów solidarnościowych, takich jak szybkie wsparcie finansowe dla krajów dotkniętych kryzysami, jest niezbędne do realizacji programów eliminacji ubóstwa **(UNEP/GRID-Warszawa)**.

I.b. Tworzyć ramy stabilnej polityki wspierającej ubogich i uwzględniającej kwestie płci

- Przyjęcie nowej strategii ograniczania ubóstwa i zakończenia bezdomności na lata 2028–2034, z obowiązkową oceną wpływu na ubóstwo i mikrostymulacjami ex ante **(EAPN)**.
- Ratyfikacja Zrewidowanej Europejskiej Karty Społecznej i powołanie Rzecznika Praw Społecznych **(EAPN)**.
- Lepszy pomiar i monitoring ubóstwa – integracja danych administracyjnych, włączenie osób w instytucjach i „bezdomności ukrytej” do statystyk **(EAPN)**.
- Podkreślanie, że walka z ubóstwem to proces systemowy, wymagający długofalowych polityk i współpracy międzysektorowej, a nie tylko doraźnej pomocy **(PCPM)**.
- Polityki rozwoju powinny wspierać ubogich i uwzględniać równość płci, gdyż edukacja i równość kobiet mają kluczowe znaczenie dla trwałego ograniczania ubóstwa **(UNEP/GRID-Warszawa)**.

Cel 2: Zero głodu

Wyeliminować głód, osiągnąć bezpieczeństwo żywnościowe i lepsze odżywianie oraz promować zrównoważone rolnictwo

Globalnie, w latach 2015-2025, postęp w kierunku bezpieczeństwa żywnościowego i redukcji niedożywienia jest nierówny; raporty wskazują, że konflikty, kryzysy klimatyczne i zakłócenia łańcuchów dostaw hamują osiągnięcie celu. Wiele regionów notuje regres w bezpieczeństwie żywnościowym.

Polska ma mocne strony w produkcji żywności i wysoki ogólny wynik SDG, ale wyzwania pozostają w obszarze jakości odżywczej, adaptacji rolnictwa do zmiany klimatu i wsparcia drobnych producentów – szczegółowe oceny per-goal dostępne w profilu Polski.

Rekomendacje dla Polski dotyczące realizacji zadań Celu 2 w latach 2025–2030 oparte na materiałach **Fundacji Grunt od Nowa** i **Polskiego Stowarzyszenia Zrównoważonego Rolnictwa i Żywności (ASAF)**.

2.1. Do 2030 r. – wyeliminować głód; dostęp do bezpiecznej, pożywnej żywności przez cały rok

- Wzmacniać bezpieczeństwo żywnościowe przez regenerację i ochronę gleb, ponieważ zdrowa gleba to podstawa stałej, dostępnej i wysokiej jakości produkcji żywności (**Grunt od Nowa**).
- Promować produkcję żywności lokalnej, przystępnej cenowo i o wysokiej wartości odżywczej poprzez transfer wiedzy i praktyk regeneratywnych do praktyki rolniczej (**Grunt od Nowa; ASAF**).
- Uznawać rolę drobnych producentów w zapewnieniu lokalnej dostępności żywności i wspierać ich w zwiększaniu jakości produkcji (**ASAF**).

2.2. Do 2030 r. – wyeliminować wszystkie formy niedożywienia; do 2025 r. realizacja zobowiązań wobec zaburzeń rozwoju u dzieci < 5 r. ż.; zapewnić pożywienie dla grup wrażliwych

- Kładzenie nacisku na jakość żywności (wartość odżywczą) — poprzez praktyki rolnicze poprawiające żyzność gleby i skład odżywczy plonów, co sprzyja redukcji niedożywienia (**Grunt od Nowa; ASAF**).

- Edukacja konsumentów (w tym rolników i konsumentów miejskich) o wpływie metod produkcji na jakość żywności i zdrowie — aby decyzje zakupowe wspierały dostępność żywności odżywczej (**Grunt od Nowa**).

2.3. Do 2030 r. – podwoić wydajność rolnictwa i dochody drobnych producentów; zapewnić równy dostęp do ziemi, zasobów, wiedzy, finansów, rynków

- Szkolenia i budowanie kompetencji: rozwój programów edukacyjnych i doradczych, jako sposoby na podniesienie umiejętności drobnych producentów i ich opłacalności (**Grunt od Nowa**).
- Zapewnienie drobnym producentom dostępu do wiedzy o praktykach agroekologicznych i regeneratywnych oraz do technologii zwiększających długofalową produktywność (**ASAF; Grunt od Nowa**).
- Wzmacnianie pozycji drobnych producentów poprzez wspieranie ich dostępu do rynków lokalnych, zasobów i usług (w tym finansowych) — ASAF podkreśla potrzebę poprawy dostępu do rynków i zasobów (**ASAF**).

2.4. Do 2030 r. —systemy zrównoważonej produkcji; praktyki odpornego rolnictwa; poprawa jakości gleby i gruntów

- Gleba jako priorytet: rozwój praktyk regeneratywnych i gospodarowania, które poprawiają żyzność, retencję wody i odporność upraw (**Grunt od Nowa**).
- Ograniczenie intensyfikacji szkodliwej dla gleby: redukcja nadmiernego stosowania nawozów syntetycznych, monokultur i nadmiernej eksploatacji — ASAF wskazuje na konieczność optymalizacji nawożenia i praktyk ochrony roślin (**ASAF**).
- Łączenie tradycyjnej wiedzy z nowoczesnymi rozwiązaniami agronomicznymi; diagnoza pola i zarządzanie w cyklu wieloletnim jako standard planowania produkcji (**ASAF; Grunt od Nowa**).
- Promowanie różnorodności upraw i praktyk zwiększających odporność na susze, powodzie i zmiany klimatyczne (**ASAF**).

2.5. Do 2020/2030 — różnorodność genetyczna nasion i zwierząt; banki nasion i ochrona odmian

- Wspieranie lokalnych odmian i praktyk sprzyjających różnorodności biologicznej jako element bezpieczeństwa żywnościowego i odporności systemu (**ASAF; Grunt od Nowa**).

2.A. Zwiększyć inwestycje w infrastrukturę obszarów wiejskich, badania, technologie, banki genetyczne

- Inwestowanie w transfer wiedzy i badania dotyczące praktyk regeneratywnych oraz technologii zwiększających opłacalność i odporność gospodarstw (**Grunt od Nowa; ASAF**).
- Wspieranie rozwoju usług doradczych i edukacyjnych dla rolników oraz tworzenie sieci wymiany wiedzy, np. platformy, grup społecznościowych, takich jak „Ekoschematy i opłacalne rolnictwo” (**Grunt od Nowa**).

2.C. Mechanizmy funkcjonowania rynków towarów żywnościowych i dostęp do informacji rynkowych

- Wspieranie lokalnych łańcuchów dostaw i skracanie kanałów (sprzedaż lokalna, kooperatywy) aby zwiększyć stabilność podaży i dostęp konsumentów do lokalnej żywności (**ASAF; Grunt od Nowa**).
- Rozwijanie sieci informacji i edukacji dotyczącej planowania produkcji i popytu (**Grunt od Nowa**).

Cel 3: Dobre zdrowie i jakość życia

Zapewnić wszystkim ludziom w każdym wieku zdrowe życie oraz promować dobrobyt

Globalny postęp w zdrowiu publicznym jest mieszany — sukcesy szczepień i programów walki z chorobami zakaźnymi kontrastują z rosnącą falą chorób niezakaźnych i problemami zdrowia psychicznego. Raport UN 2025 ostrzega, że poprawa systemów opieki zdrowotnej i zabezpieczenia finansowego jest konieczna.

Polska wypadła umiarkowanie dobrze w wielu wskaźnikach zdrowotnych, lecz stoją przed nami wyzwania (przedwczesna umieralność z powodu chorób niezakaźnych, dostępność usług w niektórych regionach). Profil SDG Index pokazuje szczegóły, które wskazują, gdzie koncentrować politykę zdrowotną.

Rekomendacje dla Polski dotyczące realizacji zadań Celu 3 w latach 2025–2030 oparte na materiałach **Fundacji Czyste Powietrze (Czyste Powietrze)** i **ProVeg Polska (ProVeg Polska)**.

3.4. Do 2030 roku obniżyć o 1/3 przedwczesną umieralność z powodu chorób niezakaźnych poprzez zapobieganie i leczenie oraz promowanie zdrowia psychicznego i dobrostanu

- Sieci handlowe i firmy z branży HORECA powinny dywersyfikować źródła białka i zwiększać udział białka roślinnego w asortymencie, w oparciu o zalecenia diety planetarnej: 60% białka roślinnego do 40% białka zwierzęcego (**ProVeg Polska**).
- Promowanie żywności pochodzenia roślinnego poprzez lepszą ekspozycję w sklepach i HORECA, konkurencyjne ceny oraz działania marketingowe (**ProVeg Polska**).
- Inwestowanie w rozwój atrakcyjnych, odżywczych i przystępnych cenowo alternatyw roślinnych dla mięsa i nabiału (**ProVeg Polska**).

3.8. Zapewnić powszechną opiekę zdrowotną, w tym zabezpieczenie przed ryzykiem finansowym, dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej wysokiej jakości oraz bezpiecznych, skutecznych, wysokiej jakości, przystępnych cenowo leków i szczepionek

- Termomodernizacja budynków i wymiana źródeł ciepła jako sposób na obniżenie kosztów życia i zwiększenie bezpieczeństwa zdrowotnego, szczególnie w kontekście ubóstwa energetycznego (dotyka 3,1 mln gospodarstw w Polsce) (**Czyste Powietrze**).
- Wdrożenie programów edukacyjnych i wsparcia finansowego dla rodzin, aby zapewnić im dostęp do zdrowych warunków mieszkaniowych (**Czyste Powietrze**).

3.9. Do 2030 roku znacząco obniżyć liczbę zgonów i chorób powodowanych przez niebezpieczne substancje chemiczne oraz zanieczyszczenie i skażenie powietrza, wody i gleby

- Poprawienie jakości powietrza poprzez wymianę nieefektywnych pieców i termomodernizację budynków (**Czyste Powietrze**).
- Zredukowanie emisji i dostosowanie norm jakości powietrza do zaleceń WHO. (**Czyste Powietrze**).
- Doprowadzenie do postrzegania czystego powietrza jako fundamentu zdrowia – poprawa jakości powietrza to inwestycja w dłuższe życie, lepszą jakość codzienności i zmniejszenie kosztów ochrony zdrowia (**Czyste Powietrze**).
- Przyspieszenie realizacji programu „Czyste Powietrze” (nabór do 2027 r.) i przełamanie „impasu inwestycyjnego” dzięki wsparciu finansowemu i edukacji (**Czyste Powietrze**).

3.D. Wzmocnić zdolność wszystkich krajów w dziedzinie wczesnego ostrzegania, redukcji ryzyka oraz zarządzania ryzykiem w obszarze zdrowia

- Zwiększanie odporności społeczeństwa na skutki zmiany klimatu (mrozy, fale upałów) poprzez inwestycje w efektywność energetyczną budynków (**Czyste Powietrze**).
- Zmiana percepcji termomodernizacji w stronę elementu polityki zdrowotnej i społecznej, który zmniejsza podatność na choroby i obniża długoterminowe koszty leczenia (**Czyste Powietrze**).

Cel 4: Dobra jakość edukacji

Zapewnić wszystkim edukację wysokiej jakości oraz promować uczenie się przez całe życie

Według UN SDG Report 2025, tempo poprawy jakości nauczania i dostępu do edukacji jest zbyt wolne, aby osiągnąć globalne cele do 2030 roku. W wielu regionach utrzymują się poważne nierówności w dostępie do edukacji oraz niedobory wykwalifikowanych nauczycieli. Kluczowe jest zwiększenie inwestycji w edukację wczesnodziecięcą, rozwój kompetencji podstawowych oraz wyrównywanie szans edukacyjnych.

Profil Polski w SDG Index wskazuje na umiarkowanie dobrą sytuację w obszarze jakości edukacji, szczególnie w zakresie powszechności kształcenia oraz podstawowych wskaźników uczestnictwa w edukacji. Jednocześnie widoczne są wyzwania: m.in. nierówności terytorialne w dostępie do wysokiej jakości oferty edukacyjnej oraz pogarszające się wyniki w obszarze jakości nauczania i umiejętności uczniów. SDG Index sygnalizuje, że aby poprawić realizację Celu 4, Polska potrzebuje wzmocnienia inwestycji w kompetencje nauczycieli, edukację cyfrową i wyrównywanie szans między regionami.

Rekomendacje dla Polski dotyczące realizacji zadań Celu 4 w latach 2025–2030 oparte na materiałach **Fundacji Code for Green (Code for Green)** i **Fundacji To Proste (To Proste)**.

4.1. Do 2030 roku zapewnić wszystkim dzieciom ukończenie nieodpłatnej, dobrej jakości edukacji podstawowej i ponadpodstawowej

- Rewizja podstawy programowej pod kątem priorytetyzacji kompetencji kluczowych (m.in. krytyczne myślenie, kompetencje społeczne) i redukcji encyklopedyzmu **(To Proste)**.
- Edukacja włączająca i międzykulturowa: narzędzia języka włączającego, praca z klasami zróżnicowanymi kulturowo, materiały dla rodziców w kilku językach **(To Proste)**.
- Współpraca szkoła–NGO–biznes w ramach wolontariatu kompetencyjnego, mikrograntów i laboratoriów uczenia się **(To Proste)**.

- Edukacja klimatyczna wpleciona w podstawę programową – projekty lokalne, terenowe, oparte na metodzie STEAM i design thinking (**Code for Green**).
- Rozwijanie kompetencji analitycznych, badawczych i prospołecznych w ramach codziennej praktyki szkolnej (**Code for Green**).

4.2. Dostęp do wysokiej jakości opieki i edukacji przedszkolnej

- Wprowadzenie elementów edukacji medialnej i krytycznego myślenia już w edukacji przedszkolnej, w tym podstawy bezpieczeństwa cyfrowego (**To Proste**).
- Wprowadzenie elementów edukacji o zrównoważonym rozwoju już w edukacji przedszkolnej, w tym podstawy edukacji klimatycznej (**To Proste**).
- Wsparcie rodziców poprzez dostępne materiały edukacyjne przygotowane we współpracy z lokalnymi społecznościami i organizacjami mniejszościowymi (**To Proste**).

4.3. Równy, przystępny cenowo dostęp do edukacji technicznej, zawodowej i wyższej

- Krótkie, modułowe kursy zawodowe z certyfikacją mikro-kompetencji (np. sztuczna inteligencja w edukacji, praca metodą projektu, neurodydaktyka) (**To Proste**).
- Rozwój mechanizmów mentoringu kariery poprzez wolontariat kompetencyjny pracowników biznesu w szkołach (**To Proste**).
- Edukacja klimatyczna powiązana z rozwojem zielonych kompetencji i przyszłymi ścieżkami zawodowymi (**Code for Green**).
- Włączenie edukacji o zdrowiu i dobrostanie w kształcenie zawodowe i wyższe (**Code for Green**).

4.4. Zwiększenie liczby młodzieży i dorosłych z odpowiednimi umiejętnościami.

- Wzmocnienie systemu doskonalenia zawodowego nauczycieli w logice „train-the-trainer” (**To Proste**).
- Edukacja cyfrowa: etyka korzystania ze sztucznej inteligencji, krytyczna analiza źródeł, personalizacja nauki narzędziami generatywnymi (**To Proste**).
- Edukacja praktyczna: uczniowie jako „change makers”, przygotowani do przeciwdziałania skutkom kryzysu klimatycznego (**Code for Green**).

- Kompetencje miękkie: współpraca, komunikacja, debata oparta na faktach **(Code for Green)**.

4.5. Eliminacja nierówności w edukacji i dostęp dla grup marginalizowanych

- Edukacja włączająca: materiały dydaktyczne i narzędzia dla nauczycieli do pracy z dziećmi z niepełnosprawnościami, migrantami i mniejszościami kulturowymi **(To Proste)**.
- Włączanie organizacji mniejszościowych jako współtwórców treści edukacyjnych – budowanie poczucia przynależności i sprawczości uczniów **(To Proste)**.
- Monitoring jakości kształcenia w oparciu o jednolity standard danych, aby mierzyć skuteczność polityk edukacyjnych i eliminować nierówności **(To Proste)**.

4.6. Zapewnienie umiejętności czytania, pisania i liczenia

- Projekty lokalne wspierające podstawowe umiejętności uczniów poprzez finansowanie mikrograntów i tutoring **(To Proste)**.
- Edukacja dla zrównoważonego rozwoju jako integralna część kursów dla nauczycieli i programów szkolnych **(To Proste)**.

4.7. Wiedza i umiejętności na rzecz zrównoważonego rozwoju

- Lokalne „laboratoria uczenia” w instytucjach kultury, sektorze społecznym i biznesie, wspierające naukę poprzez działanie **(To Proste)**.
- Szkoła jako przykład adaptacji do wyzwań środowiskowych – odnawialne źródła energii, systemy retencji, zielono-niebieska infrastruktura **(Code for Green)**.
- Świadectwo wiarygodności: szkoła sama stosuje rozwiązania klimatyczne, więc staje się przestrzenią uczenia przez doświadczenie **(Code for Green)**.

4.A. Tworzenie bezpiecznych, inkluzywnych środowisk nauczania

- Finansowanie czasu pracy nauczycieli na projektowanie i ewaluację dotychczasowych działań **(To Proste)**.
- Wskaźniki monitorujące: udział w projektach, wdrożone scenariusze, poziom kompetencji uczniów **(To Proste)**.

- Szkoła jako przestrzeń bezpieczeństwa w kontekście kryzysów klimatycznych: procedury reagowania na fale upałów, powódzie, susze czy przerwy w dostawach energii (**Code for Green**).

4.B. Stypendia dla krajów rozwijających się

- Wprowadzenie programów bliźniaczych szkół z krajami Globalnego Południa (**To Proste**).
- Dalszy rozwój partnerstw organizacji społecznych z regionami partnerskimi w obszarze edukacji, np. Afryka Wschodnia, Ukraina (**To Proste**).
- Wsparcie edukatorów z krajów rozwijających się w Polsce (migranci/uchodźcy) (**To Proste**).

4.C. Zwiększenie liczby wykwalifikowanych nauczycieli

- System doskonalenia zawodowego w modelu „train-the-trainer” z mikro-kompetencjami (**To Proste**).
- Rozwój międzynarodowej współpracy edukacyjnej poprzez standardy i dane o jakości nauczania (**To Proste**).
- Zespoły kompetencyjne nauczycieli do prowadzenia projektów interdyscyplinarnych i edukacji klimatycznej (**Code for Green**).

Cel 5: Równość płci

Osiągnąć równość płci oraz wzmocnić pozycję kobiet i dziewcząt

Cel 5 podkreśla konieczność eliminacji dyskryminacji oraz przemocy wobec kobiet i dziewcząt, a także zapewnienia im pełnego udziału w życiu społecznym, gospodarczym i politycznym. Mimo istotnych globalnych postępów w dostępie do edukacji czy ram prawnych wzmacniających prawa kobiet, wiele krajów nadal zmaga się z powolnym tempem zmian i utrzymującymi się barierami strukturalnymi.

W Polsce w niektórych obszarach obserwowany jest postęp - m.in. w zakresie edukacji czy udziału kobiet w rynku pracy, jednak wciąż występują wyraźne wyzwania. SDG Index sygnalizuje m.in. utrzymujące się różnice w wynagrodzeniach, niższą reprezentację kobiet wśród decydentów oraz ograniczenia związane z godzeniem pracy i obowiązków opiekuńczych. Te obszary wymagają dalszych działań, aby realizacja Celu 5 przebiegała w Polsce skuteczniej.

Rekomendacje dla Polski dotyczące realizacji zadań Celu 5 w latach 2025–2030 oparte na materiałach **United Nations Association – Poland (UNAP)** i **Polskiego Towarzystwa Prawa Antydyskryminacyjnego (PTPA)**.

5.1. Zakończyć dyskryminację wobec kobiet i dziewcząt

- Wprowadzenie i egzekwowanie standardów równościowych w rekrutacji i budowaniu wizerunku instytucji **(PTPA)**.
- Rozwój edukacji równościowej w szkołach, instytucjach publicznych i biznesie **(PTPA)**.
- Zapewnienie skutecznych wewnętrznych procedur skargowych chroniących osoby pokrzywdzone dyskryminacją **(PTPA)**.

5.2. Wyeliminować przemoc wobec kobiet i dziewcząt

- Wzmocnienie mechanizmów wsparcia ofiar poprzez jasne procedury skargowe i antydyskryminacyjne wewnątrz instytucji **(PTPA)**.
- Edukacja równościowa jako narzędzie profilaktyki przemocy **(PTPA)**.

5.5. Zapewnić udział kobiet w procesach decyzyjnych i przywództwie

- Równościowe standardy rekrutacji i wizerunku – także w instytucjach publicznych, polityce i biznesie **(PTPA)**.
- Tworzenie przyjaznego środowiska pracy wolnego od dyskryminacji i przemocy, umożliwiającego kobietom pełnienie funkcji przywódczych **(PTPA)**.

5.B. Upowszechnić korzystanie z technologii na rzecz wzmocnienia kobiet

- Promowanie świadomego wykorzystania technologii i platform e-learningowych, które umożliwiają dostęp do edukacji osobom z barierami geograficznymi i społecznymi **(UNAP)**.
- Zapewnienie pełnego i równego udziału kobiet w sektorze technologicznym – przeciwdziałanie niedoreprezentacji (obecnie kobiety stanowią jedynie 35% pracowników w branży) **(UNAP)**.
- Wsparcie rozwoju dziewcząt i młodych kobiet w obszarze STEM jako inwestycja w innowacyjność i dobrobyt **(UNAP)**.
- Rozwój kompetencji cyfrowych u kobiet i dziewcząt jako klucz do ich aktywności zawodowej i społecznej **(UNAP)**.

5.C. Polityki i ustawodawstwo na rzecz równości płci

- Przyjęcie i wdrożenie polityk antidyskryminacyjnych na poziomie instytucji publicznych, edukacji i biznesu **(PTPA)**.
- Wzmocnienie regulacji prawnych dotyczących równości płci oraz monitorowanie ich przestrzegania **(PTPA)**.

Cel 6: Czysta woda i warunki sanitarne

Zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wody i warunków sanitarnych poprzez zrównoważoną gospodarkę zasobami wodnymi

Cel 6 podkreśla, że dostęp do czystej wody i godnych warunków sanitarnych to fundament zrównoważonego rozwoju - bez niego wiele innych celów pozostaje trudnych do zrealizowania. Jednakże wiele regionów świata nadal zmagają się z niedoborami wody, problemami oczyszczania ścieków czy brakiem powszechnego dostępu do higieny, co utrudnia skuteczne wdrażanie Agendy 2030.

Według SDG Indexu Polska ma wysoki odsetek ludności korzystającej z podstawowych usług wodnych i sanitarnych - co wskazuje na solidne podstawy w realizacji Celu 6. Jednocześnie wyzwania pozostają: m.in. zrównoważone gospodarowanie zasobami wodnymi i skuteczna gospodarka ściekowa, które wymagają dalszych inwestycji i polityki długofalowej.

Rekomendacje dla Polski dotyczące realizacji zadań Celu 6 w latach 2025–2030 oparte na materiałach **Fundacji Wody Warta „Hydroni” (Hydroni)** i **Polskiej Akcji Humanitarnej (PAH)**.

6.1. Zapewnić powszechny dostęp do bezpiecznej wody pitnej.

- Promować współpracę między administracją, organizacjami i obywatelami w zarządzaniu zasobami wodnymi (**Hydroni**).
- Monitorować jakość wody w małych wodociągach i studniach prywatnych, zapewniając wsparcie techniczne i finansowe dla gmin wiejskich (**Hydroni**).
- Uznawać dostęp do wody za prawo człowieka i priorytet polityki publicznej (**PAH**).
- Rozwijać i utrzymywać infrastrukturę wodną, zapewniając jej dostępność dla wszystkich, w tym grup marginalizowanych (**PAH**).
- Prowadzić edukację na temat racjonalnego korzystania z wody i jej znaczenia dla zdrowia i życia (**PAH**).

6.2. Zapewnić dostęp do godziwych warunków sanitarnych.

- Wspierać lokalne systemy retencji wody, które poprawiają dostępność wody potrzebnej do utrzymania higieny, szczególnie na terenach wiejskich **(Hydroni)**.
- Modernizować przestarzałe systemy kanalizacyjne i oczyszczalnie w małych miejscowościach, ograniczając wycieki ścieków i zapewniając ich właściwe oczyszczanie **(Hydroni)**.
- Uznawać dostęp do urządzeń sanitarnych i higieny za prawo człowieka, równorzędne z prawem do wody **(PAH)**.
- Zapewniać infrastrukturę sanitarną dostosowaną do potrzeb kobiet, dzieci i osób w trudnej sytuacji **(PAH)**.
- Włączać grupy marginalizowane w procesy decyzyjne dotyczące gospodarki wodno-sanitarnej **(PAH)**.

6.3. Poprawić jakość wody poprzez redukcję zanieczyszczeń

- Zwiększyć kontrolę nad zrzutami ścieków z przemysłu i rolnictwa oraz nielegalnymi podłączeniami do systemów kanalizacyjnych **(Hydroni)**.
- Promować rolnictwo regeneratywne i ograniczenie stosowania nawozów sztucznych i pestycydów zagrażających wodom powierzchniowym i podziemnym **(Hydroni)**.
- Rozwijać lokalne programy oczyszczania i wykorzystania wód opadowych i szarej wody w gospodarstwach domowych i zakładach produkcyjnych **(Hydroni)**.
- Wdrażać nowoczesne technologie monitoringu jakości wód (czujniki, dane satelitarne, citizen science) **(Hydroni)**.
- Zachęcać przedsiębiorstwa wodociągowe do wdrażania planów ograniczania strat i poprawy jakości wody w sieciach **(Hydroni)**.

6.4. Zwiększyć efektywność wykorzystania wody

- Wprowadzać zachęty finansowe dla gospodarstw domowych, przemysłu i rolnictwa do ograniczania zużycia wody i ponownego jej użycia **(Hydroni)**.
- Rozwijać systemy obiegu zamkniętego w przemyśle i gospodarce komunalnej **(Hydroni)**.

- Wspierać rolników w stosowaniu technologii oszczędzających wodę (np. nawadnianie kropelkowe, planowanie nawadniania na podstawie danych meteorologicznych) (**Hydroni**).
- W miastach promować zielono-niebieską infrastrukturę i odzysk wód opadowych do podlewania i chłodzenia przestrzeni publicznych (**Hydroni**).
- Uwzględniać kryterium efektywności wodnej w zamówieniach publicznych i planach inwestycyjnych (**Hydroni**).

6.5. Wdrożyć zintegrowane zarządzanie zasobami wodnymi.

- Szerokie wdrożenie rozwiązań retencyjnych – technicznych i przyrodniczych – obejmujących renaturyzację mokradł i rzek, małą retencję na terenach leśnych i rolniczych, zalesianie oraz rozwój zielono-niebieskiej infrastruktury miejskiej (**Hydroni**).
- Potrzebna jest zmiana podejścia w planowaniu przestrzennym – odejście od „betonozy” i umożliwienie naturalnego wsiąkania wody. Kluczowe znaczenie ma współpraca władz, samorządów, organizacji i obywateli w zintegrowanym zarządzaniu wodami (**Hydroni**).
- Wzmacnianie roli lokalnych partnerstw wodnych i organizacji pozarządowych w zarządzaniu lokalnymi zlewniami (**Hydroni**).
- Ułatwienie wymiany danych między instytucjami odpowiedzialnymi za monitoring wód i planowanie przestrzenne (**Hydroni**).
- Wdrożenie rozwiązań służących kompleksowemu zarządzaniu zasobami wodnymi, łączącemu różne cele gospodarki wodnej, w tym ochronę przeciwpowodziową, przeciwdziałanie skutkom suszy czy zaopatrzeniu ludności w wodę (**Hydroni**).
- Wykorzystanie projekcji klimatycznych w długoterminowym planowaniu gospodarki wodnej i infrastruktury hydrotechnicznej (**Hydroni**).

6.6. Chronić i odbudowywać ekosystemy wodne

- Chronić i renaturyzować rzeki, jeziora, bagna i torfowiska pełniące funkcje retencyjne i oczyszczające (**Hydroni**).
- Zwiększać powierzchnię terenów zielonych w miastach i wzdłuż cieków wodnych (**Hydroni**).

- Zapobiegać zabudowie terenów zalewowych i osuszaniu mokradł (**Hydroni**).
- Wprowadzać programy odtwarzania naturalnych koryt rzek i połączeń z terenami zalewowymi (**Hydroni**).
- Edukować społeczeństwo o znaczeniu ekosystemów wodnych dla bezpieczeństwa klimatycznego i bioróżnorodności (**Hydroni**).

6.A. Wspierać kraje rozwijające się w zakresie dostępu do wody i sanitariatów

- Wprowadzać strefy buforowe wzdłuż cieków (**Hydroni**).
- Wzmacniać polskie organizacje humanitarne (np. PAH) w działaniach międzynarodowych dotyczących dostępu do wody i sanitariatów (**Hydroni**).
- Włączać polskie doświadczenia technologiczne (np. w uzdatnianiu wody) do projektów pomocowych i edukacyjnych (**Hydroni**).
- Budować partnerstwa między uczelniami i instytucjami wodnymi z Polski i krajów rozwijających się (**Hydroni**).

6.B. Wspierać udział lokalnych społeczności w zarządzaniu wodą i sanitariatami

- Rozwijać programy partycypacyjne w planowaniu inwestycji wodnych na poziomie gmin i zlewni (**Hydroni**).
- Włączać społeczności lokalne w monitoring jakości wód i kontrolę inwestycji (np. Strażnicy Rzek WWF) (**Hydroni**).
- Wspierać inicjatywy edukacyjne i obywatelskie związane z ochroną zasobów wodnych (**Hydroni**).
- Budować kulturę dialogu i współodpowiedzialności za wodę między samorządami, biznesem i mieszkańcami (**Hydroni**).

Cel 7: Czysta i dostępna energia

Zapewnić wszystkim dostęp do źródeł stabilnej, zrównoważonej i nowoczesnej energii po przystępnej cenie

Cel 7 podkreśla znaczenie powszechnego dostępu do bezpiecznej, nowoczesnej i przystępnej cenowo energii oraz promowanie odnawialnych źródeł energii. Globalny postęp jest nierównomierny - choć w wielu krajach zwiększa się udział energii odnawialnej, nadal prawie miliard ludzi pozostaje pozbawionych dostępu do elektryczności lub czystych źródeł energii.

Polska może pochwalić się wysokim poziomem dostępu do energii elektrycznej dla ludności oraz rosnącym udziałem energii odnawialnej w miksie energetycznym. Jednocześnie wyzwaniem pozostaje poprawa efektywności energetycznej oraz ograniczenie emisji gazów cieplarnianych w sektorze energetycznym, co jest kluczowe dla pełnej realizacji Celu 7 i przejścia Polski na zrównoważony system energetyczny.

Rekomendacje dla Polski dotyczące realizacji zadań Celu 7 w latach 2025–2030 oparte na materiałach **Stowarzyszenia Gmin Polska Sieć „Energie Cités” (Energie Cités)** i **UNEP/GRID-Warszawa**.

7.1. Zapewnić powszechny dostęp do przystępnych cenowo, niezawodnych i nowoczesnych usług energetycznych

- Transformacja energetyczna powinna być prowadzona na poziomie lokalnym, bo władze gmin najlepiej znają potrzeby mieszkańców. Dzięki temu można zapewnić tańszą energię, poprawić jakość powietrza i komfort życia (**Energie Cités**).
- Inwestycje w rozwiązania off-grid i mini-grid oparte na energii słonecznej oraz wsparcie finansowe dla krajów rozwijających się (**UNEP/GRID-Warszawa**).

7.2. Zwiększyć udział odnawialnych źródeł energii

- Lokalne działania samorządów mogą skutecznie wspierać rozwój OZE, ponieważ pozwalają na dostosowanie inwestycji do lokalnych uwarunkowań i potrzeb społeczności (**Energie Cités**).

- Po COP28 świat zobowiązał się do potrojenia mocy odnawialnych do 2030 roku, co wymaga przyspieszenia wdrażania OZE jako podstawy czystego i sprawiedliwego systemu energetycznego **(UNEP/GRID-Warszawa)**.

7.3. Podwoić globalną efektywność zużycia energii

- Wdrażanie rozwiązań efektywności energetycznej na poziomie gminnym przynosi mieszkańcom wymierne korzyści – obniża rachunki za energię i poprawia warunki życia **(Energie Cités)**.
- Wskaźnik efektywności energetycznej musi rosnąć o 4% rocznie, dlatego potrzebne są innowacyjne technologie ograniczające zużycie energii **(UNEP/GRID-Warszawa)**.

7.A. Do 2030 roku zwiększyć międzynarodową współpracę ułatwiającą dostęp do badań nad czystą energią i technologii

- Przyszłość transformacji zależy od współpracy międzynarodowej w badaniach nad czystą energią, w tym inteligentnych sieci i technologii magazynowania **(UNEP/GRID-Warszawa)**.

7.B. Do 2030 roku rozbudować infrastrukturę i zmodernizować technologie umożliwiające dostęp do nowoczesnych i zrównoważonych usług energetycznych.

- Konieczna jest modernizacja sieci i inwestycje w odporne, lokalne systemy energetyczne zapewniające stabilność dostaw **(UNEP/GRID-Warszawa)**.

Cel 8: Wzrost gospodarczy i godna praca

Promować stabilny, zrównoważony i inkluzywny wzrost gospodarczy, pełne i produktywne zatrudnienie oraz godną pracę dla wszystkich ludzi

Cel 8 koncentruje się na wspieraniu trwałego, inkluzywnego wzrostu gospodarczego, pełnego i produktywnego zatrudnienia oraz godnej pracy dla wszystkich. Mimo wzrostu gospodarczego, w niektórych regionach Świata wielu ludzi pozostaje w niepewnych formach zatrudnienia, bez odpowiedniego zabezpieczenia socjalnego.

Polska osiąga relatywnie silną pozycję na tle globalnym: w rankingu SDG Index zajmuje wysokie miejsce, a wiele wskaźników związanych z zatrudnieniem i wzrostem gospodarczym jest dobrych. Jednak wyzwania pozostają w postaci niestabilnych form zatrudnienia oraz ograniczonej integracji młodych osób na rynku pracy.

Rekomendacje dla Polski dotyczące realizacji zadań Celu 8 w latach 2025–2030 oparte na materiałach **Polskiego Instytutu Praw Człowieka i Biznesu (PIPCiB)** i **Instytutu Reform**.

8.3. Promować polityki rozwojowe wspierające działalność produkcyjną, tworzenie godziwych miejsc pracy, przedsiębiorczość, kreatywność i innowacje niezawodnych i nowoczesnych usług energetycznych

- Wspólna rekomendacja: Rozwój gospodarczy powinien opierać się na zrównoważonym i inkluzywnym modelu wzrostu, w którym dialog społeczny i przejrzyste konsultacje między wszystkimi interesariuszami wspierają tworzenie godnych miejsc pracy i odpowiedzialną przedsiębiorczość (**PIPCiB; Instytut Reform**).

8.5. Zapewnić pełne i produktywne zatrudnienie oraz godną pracę dla wszystkich kobiet i mężczyzn

- Wdrożenie obowiązkowej należytej staranności (due diligence) w zakresie praw człowieka oraz promowanie koncepcji living wage jako standardu w politykach publicznych i prywatnych są kluczowe dla zapewnienia godnej pracy i równego wynagrodzenia (**PIPCiB; Instytut Reform**).

8.6. Znacznie zmniejszyć odsetek młodych ludzi pozostających bez pracy bądź nieuczestniczących w edukacji i szkoleniach

- Polityki rynku pracy powinny uwzględniać szczególne wsparcie dla młodzieży, kobiet i migrantów, zwłaszcza w sektorach zagrożonych niestabilnością zatrudnienia (**PIPCiB**).

8.8. Chronić prawa pracownicze oraz promować bezpieczne środowisko pracy dla wszystkich

- Ochrona praw pracowniczych wymaga praktycznych narzędzi i mechanizmów egzekwowania należytej staranności, z naciskiem na bezpieczeństwo i godność pracy osób w szczególnie narażonych grupach, takich jak migranci, kobiety i młodzież (**PIPCiB; Instytut Reform**).

8.2. Osiągnąć wyższy poziom wydajności gospodarczej poprzez innowacje i modernizację

- Efektywna modernizacja gospodarki wymaga włączania różnych interesariuszy w procesy planowania strategicznego i monitorowania polityk rozwojowych, tak by wspierały innowacyjność, zaufanie i przejrzystość decyzji publicznych (**Instytut Reform**).

8.B. Opracować i wdrożyć globalną strategię zatrudnienia młodych ludzi

- Należy dążyć do tworzenia polityk zatrudnienia młodzieży opartych na konsultacjach społecznych i mechanizmach współpracy międzysektorowej, by wzmacniać zaufanie i spójność działań rozwojowych (**Instytut Reform**).

Cel 9: Innowacyjność, przemysł, infrastruktura

Budować stabilną infrastrukturę, promować zrównoważone uprzemysłowienie oraz wspierać innowacyjność

Wartość dodana przemysłu na mieszkańca wzrosła globalnie o 17,3% między 2015 a 2024 r. Jednak wiele krajów rozwijających się pozostaje znacznie w tyle w zakresie innowacji i dostępu do szerokopasmowego internetu.

Polska radzi sobie dobrze pod względem rozwoju infrastruktury i kompetencji technologicznych: jej profil w SDG Index wskazuje wysoki poziom dostępu do internetu i rosnące zaangażowanie w badania naukowe. Jednocześnie konieczne są dalsze inwestycje, zwłaszcza w innowacje oraz infrastrukturalną rozbudowę regionów mniej rozwiniętych.

Rekomendacje dla Polski dotyczące realizacji zadań Celu 9 w latach 2025–2030 oparte na materiałach Instytutu **Zielonej Gospodarki (IZG)** i **WiseEuropa**.

9.1. Rozwijać niezawodną, zrównoważoną i odporną infrastrukturę dobrej jakości

- Transformacja infrastruktury powinna opierać się na zasadach zrównoważonego rozwoju — obejmować modernizację przemysłu, rozwój zielonych technologii oraz tworzenie systemów odzysku i recyklingu surowców, które zwiększą odporność gospodarki i zmniejszą jej wpływ na klimat (**IZG; WiseEuropa**).

9.2. Promować inkluzywną i zrównoważoną industrializację

- Nowoczesny przemysł powinien rozwijać się w oparciu o niskoemisyjne technologie, m.in. elektryczne piece łukowe (EAF) i recykling materiałów, co pozwoli na ograniczenie emisji, zwiększenie efektywności zasobowej i włączenie lokalnych dostawców w łańcuchy wartości (**IZG; WiseEuropa**).
- Powinna powstać wieloletnia wizja rozwoju polskiego przemysłu połączona z wizją rozwoju energetyki. W tym należy uznać wybrane technologie i gałęzie przemysłu, jak baterijny, za strategiczne. Strategia powinna stawiać na czyste technologie, wspierać modernizację ku zrównoważonym rozwiązaniom i czystej energii kluczowych dla bezpieczeństwa i konkurencyjności branż oraz ułatwiać dostęp do czystej i taniej energii całemu polskiemu przemysłowi (**IZG**).

- zamówienia publiczne powinny zawierać kryteria pozacenowe, jak emisyjność produkcji lub standardy zatrudnienia (**IZG**).

9.3. Zwiększyć dostęp małych i średnich przedsiębiorstw do finansowania i udziału w łańcuchach wartości

- Konieczne jest wspieranie lokalnych przedsiębiorstw w sektorze czystych technologii i recyklingu poprzez dostęp do finansowania oraz tworzenie systemów współpracy między branżami generującymi odpady a przemysłem przetwórczym (**WiseEuropa**).
- Wielkie projekty inwestycyjne w kraju czy inne wydatki publiczne na transformację powinny angażować lokalne firmy i ich zasoby, wzmacniając ich pozycję na rynku, tworząc miejsca pracy w branżach clean-tech i rozwój kompetencji oraz know-how w krajowych firmach (**IZG**).
- Rozwiązania regulacyjne powinny chronić przed zalewem importowanych rozwiązań i skłaniać zagranicznych inwestorów do tworzenia joint venture z krajowymi producentami (**IZG**).

9.4. Podwyższyć jakość infrastruktury i wprowadzić zrównoważony rozwój przemysłu poprzez czyste technologie

- Priorytetem powinna być modernizacja przemysłu i infrastruktury w duchu clean-tech — odejście od paliw kopalnych, wzrost efektywności energetycznej i materiałowej oraz wdrażanie zasad gospodarki o obiegu zamkniętym, m.in. obowiązkowych udziałów surowców z recyklingu w produkcji (**IZG; WiseEuropa**).
- Należy rozszerzyć zakres działań w ramach GOZ o odpady i surowce przemysłowe, w tym złom stalowy, żużle hutnicze, odpady mineralne i przemysłowe o potencjale recyklingowym. Podejście do GOZ powinno być zintegrowane z polityką surowcową i przemysłową państwa (**WiseEuropa**).
- Strategiczny rozwój przemysłu powinien gwarantować popyt na polskie produkty i usługi w kraju, ale także wpisywać się w europejski łańcuch wartości (**IZG**).

9.5. Wzmocnić badania naukowe i innowacje

- Rozwój badań i innowacji powinien wspierać technologie neutralne klimatycznie, racjonalne gospodarowanie zasobami i adaptację do zmian klimatu, przy jednoczesnym finansowaniu projektów zwiększających bezpieczeństwo surowcowe i energetyczne kraju (**IZG**).

Cel 10: Mniej nierówności

Zmniejszyć nierówności w krajach i między krajami

Zmniejszanie nierówności wewnątrz krajów i między nimi to kluczowy wymiar Agendy 2030. Mimo pewnych postępów, globalna przepaść dochodowa i społeczna wciąż jest wysoka -korzyści rozwoju w wielu miejscach nie są równomiernie dystrybuowane.

Polska ma umiarkowane wyniki w kwestii nierówności społecznych: według SDG Index istnieją znaczące różnice dochodowe między regionami oraz między grupami dochodowymi. Konieczne są działania polityczne i społeczne, które wzmocnią inkluzywność i zmniejszą podziały.

Rekomendacje dla Polski dotyczące realizacji zadań Celu 10 w latach 2025–2030 oparte na materiałach **Instytutu Spraw Publicznych (ISP)** i **Forum Odpowiedzialnego Biznesu (FOB)**.

10.1. Do 2030 roku stopniowo osiągać i utrzymywać wzrost dochodu uzyskiwanego przez najbiedniejsze 40% populacji na poziomie wyższym niż średnia krajowa.

- Walka z nierównościami wymaga zwiększenia inwestycji w edukację i opiekę nad dziećmi – zwłaszcza w mniejszych miejscowościach i na obszarach wiejskich – oraz tworzenia miejsc pracy dostępnych dla osób o niższych kwalifikacjach i kompetencjach cyfrowych (**ISP; FOB**).

10.2. Do 2030 roku promować i wzmocnić inkluzję społeczną, gospodarczą i polityczną wszystkich ludzi.

- Należy rozwijać polityki inkluzywne, które sprzyjają równym szansom, w tym programy edukacyjne i zawodowe skierowane do grup narażonych na wykluczenie cyfrowe, starszych osób i mieszkańców obszarów peryferyjnych (**ISP; FOB**).

10.3. Zapewnić równe szanse oraz zmniejszać istniejące nierówności poprzez eliminowanie dyskryminujących praktyk.

- Konieczne jest tworzenie opartych na danych publicznych mechanizmów monitorowania nierówności – zwłaszcza w zakresie dochodów, edukacji i dostępu do usług publicznych – oraz zapewnienie transparentności wskaźników (np. Giniego) w debacie publicznej. **(ISP)**

10.4. Przyjąć polityki fiskalne, ochrony socjalnej i wynagrodzeń dla większej równości.

- Reformy polityk społecznych i podatkowych powinny być oparte na szerokim konsensusie społecznym, poprzedzone edukacją i debatą publiczną na temat przyczyn i skutków nierówności **(ISP)**.

10.5. Poprawić regulacje i monitorowanie globalnych rynków i instytucji finansowych.

- Monitorowanie powinno obejmować również kwestie cyfrowego wykluczenia i dostępu do nowych technologii, które mogą stać się nowym wymiarem nierówności społeczno-ekonomicznych **(FOB)**.

10.7. Ułatwiać bezpieczną, regularną i odpowiedzialną migrację.

- Należy promować działania zwiększające integrację migrantów na rynku pracy i w edukacji, m.in. poprzez programy podnoszenia kompetencji cyfrowych i językowych **(FOB)**.

Cel 11: Zrównoważone miasta i społeczności

Uczynić miasta i osiedla ludzkie bezpiecznymi, stabilnymi, zrównoważonymi oraz sprzyjającymi włączeniu społecznemu

Urbanizacja postępuje szybko - coraz więcej osób mieszka w miastach, co generuje nowe wyzwania: dostępność mieszkań, transport, zanieczyszczenie, katastrofy naturalne. Bez zrównoważonego planowania, korzyści z rozwoju miejskiego mogą być nierówno rozłożone.

W Polsce miejskie obszary cechują się dobrą infrastrukturą i dostępem do usług. Jednak nadal istnieją wyzwania związane z transportem, jakością powietrza oraz planowaniem przestrzennym, szczególnie w miastach o mniejszej skali.

Rekomendacje dla Polski dotyczące realizacji zadań Celu 11 w latach 2025–2030 oparte na materiałach **Instytutu Rozwoju Miast i Regionów (IRMIR)** i **Polskiego Stowarzyszenia Budownictwa Ekologicznego (PLGBC)**.

11.1. Zapewnienie dostępu do odpowiednich, bezpiecznych i przystępnych cenowo mieszkań

- Rozwój segmentu mieszkań dostępnych cenowo i komunalnych, w tym dla osób z „luki czynszowej”, poprzez modyfikację polityki mieszkaniowej i wsparcie inwestycji samorządowych w sektorze najmu społecznego (**IRMIR**).
- Uruchomienie krajowego funduszu wspierającego głęboką termomodernizację budynków mieszkalnych i społecznych, z uproszczonym dostępem dla samorządów i spółdzielni (**PLGBC**).

11.2. Zapewnienie dostępu do bezpiecznych i przystępnych cenowo systemów transportu

- Wdrażanie miejskich rozwiązań ograniczających ruch samochodowy w strefach wrażliwych (np. wokół szkół), w tym tzw. szkolnych ulic i stref buforowych, poprawiających bezpieczeństwo dzieci i jakość powietrza (**IRMIR**).

- Rozwój infrastruktury transportu publicznego z uwzględnieniem potrzeb osób starszych i z niepełnosprawnościami (**IRMiR**).
- Włączenie kryteriów środowiskowych do zamówień publicznych w sektorze transportu (np. zeroemisyjny tabor, stacje ładowania) zgodnie z Rozporządzeniem UE 2024/1781 (**PLGBC**).

11.3. Zwiększenie inkluzji i zrównoważonej urbanizacji

- Wzmocnienie Krajowej Polityki Miejskiej 2030 poprzez wprowadzenie standardów środowiskowych i społecznych dla nowych inwestycji miejskich, w tym zielonej infrastruktury i dostępności przestrzeni publicznych (**PLGBC**).
- Wspieranie partycypacyjnego planowania przestrzennego, które uwzględnia potrzeby lokalnych społeczności oraz integruje polityki transportowe, społeczne i klimatyczne (**IRMiR; PLGBC**).
- Reforma planowania przestrzennego w kierunku uwzględnienia kryteriów jakości środowiskowej i odporności na zmiany klimatu (**PLGBC**).

11.5. Redukcja skutków katastrof naturalnych i strat ekonomicznych

- Rozwijanie miejskich planów adaptacji do zmian klimatu (MPA), obejmujących rozwiązania błękitno-zielonej infrastruktury zwiększające odporność na fale upałów, susze i powodzie (**IRMiR**).
- Powołanie w strukturach urzędów miejskich wyspecjalizowanych komórek ds. błękitno-zielonej infrastruktury, odpowiedzialnych za koordynację działań w zakresie adaptacji do zmian klimatu (**IRMiR**).
- Wspieranie inwestycji w budynki odporne na ekstremalne warunki pogodowe, zgodnie z zasadami zrównoważonego budownictwa (**PLGBC**).

11.6. Ograniczenie negatywnego wpływu miast na środowisko

- Redukcja niskiej emisji poprzez rozwój programów wsparcia dla kompleksowej termomodernizacji budynków oraz rozwoju zielonych technologii grzewczych (**IRMiR; PLGBC**).
- Aktualizacja przepisów technicznych dla budynków w celu uwzględnienia zasad zeroemisyjności i gospodarki o obiegu zamkniętym (**PLGBC**).

- Zwiększenie efektywności programów takich jak „Czyste Powietrze” i „Mój Prąd” poprzez uproszczenie procedur i powiązanie ich z lokalnymi strategiami klimatycznymi (**PLGBC**).
- Wprowadzenie obowiązku uwzględniania śladu węglowego oraz cyklu życia budynków w procesie projektowania nowych mieszkań, zgodnie z dyrektywą EPBD 2024/1275 i normą EN 15978 (**PLGBC**).

11.7. Zapewnienie powszechnego dostępu do terenów zielonych i przestrzeni publicznych

- Wprowadzenie obowiązku opracowywania miejskich planów adaptacji do zmian klimatu z komponentem zielonej infrastruktury (**IRMiR**).
- Ustanowienie standardów jakości środowiskowej dla terenów zielonych, stref chłodu i rekreacji w ramach Krajowej Polityki Miejskiej 2030 (**PLGBC**).
- Włączenie zielonych i błękitnych elementów infrastruktury (parki, zbiorniki retencyjne, ogrody deszczowe) w system planowania miejskiego (**IRMiR**).

11.A. Wzmocnienie powiązań między obszarami miejskimi, podmiejskimi i wiejskimi

- Promowanie zintegrowanego planowania przestrzennego i regionalnego, które uwzględnia funkcjonalne powiązania między miastem a otoczeniem wiejskim, w tym przepływy zasobów i ludzi (**IRMiR**).

11.B. Wdrażanie polityk zwiększających inkluzję i odporność na zmiany klimatu

- Opracowanie i wdrażanie zintegrowanych planów miejskich zgodnych z Ramami Sendai (2015–2030), obejmujących kompleksowe zarządzanie ryzykiem katastrof (**IRMiR**).
- Integracja strategii adaptacji klimatycznej z polityką przestrzenną i budowlaną miast, uwzględniająca standardy środowiskowe i społeczne (**PLGBC**).
- Szkolenia dla urzędników miejskich i planistów w zakresie gospodarki o obiegu zamkniętym, certyfikacji środowiskowej i odporności urbanistycznej (**PLGBC**).

Cel 12: Odpowiedzialna konsumpcja i produkcja

Zapewnić wzorce zrównoważonej konsumpcji i produkcji

Wielkie wyzwanie stanowi globalne zużycie zasobów i marnotrawienie - produkcja i konsumpcja prowadzą do ogromnego obciążenia środowiskowego. Cel 12 nawołuje do zmiany tych wzorców poprzez efektywne gospodarowanie surowcami i redukcję odpadów.

Polska robi postępy w recyklingu i gospodarowaniu odpadami, co pozytywnie wpływa na realizację Celu 12. Z drugiej strony, konieczne są dalsze działania na rzecz ograniczenia śladu ekologicznego konsumpcji i promowania zrównoważonych praktyk produkcyjnych w przemyśle.

Rekomendacje dla Polski dotyczące realizacji zadań Celu 12 w latach 2025–2030 oparte na materiałach Instytutu Innowacji i Odpowiedzialnego Rozwoju (**INNOWO**) i Fashion Revolution Polska (**Fashion Revolution**).

12.1. Wdrożyć dziesięcioletnie programy dotyczące zrównoważonej konsumpcji i produkcji

- Przyjąć krajowy program 10-letni dla zrównoważonej konsumpcji i produkcji, oparty na zasadach gospodarki o obiegu zamkniętym (GOZ), zawierający cele, harmonogramy i mechanizmy monitoringu; program powinien angażować rząd, przedsiębiorstwa, samorządy i społeczeństwo obywatelskie (**INNOWO**).
- Programy edukacyjne i komunikacyjne powinny być dostosowane do specyfiki rynku polskiego — opierać się na badaniach postaw konsumentów w regionie (Czechy, Polska, Słowacja, Węgry), aby działania były skuteczne i trafiały w lokalne nawyki (**Fashion Revolution**).

12.2. Zapewnić zrównoważone zarządzanie i efektywne zużycie zasobów naturalnych

- Wdrożyć politykę i instrumenty sprzyjające przejściu na GOZ: regulacje i zachęty do projektowania produktów pod kątem długowieczności, naprawialności i wykorzystania materiałów z odzysku (**INNOWO**).

- Stopniowo ograniczać zużycie surowców pierwotnych przez zwiększenie podaży i popytu na materiały pochodzące z odzysku (**INNOWO**).
- Wprowadzić mechanizmy współpracy między producentami, samorządami i sektorami recyklingu, by osiągnąć skale niezbędne do ekonomicznej opłacalności systemów odzysku (**INNOWO**).

12.5. Do 2030 r. istotnie obniżyć poziom generowania odpadów poprzez prewencję, redukcję, recykling i ponowne użycie

- Wdrażać systemowe działania prewencyjne i projektowe (ecodesign), które ograniczają powstawanie odpadów już na etapie produkcji i projektowania produktów (**INNOWO**).
- Rozwijać i skalować systemy zbiórki, naprawy i ponownego użycia — osiągnięcie efektu skali wymaga współpracy producentów, samorządów i operatorów usług odzysku (**INNOWO**).
- Szczególny nacisk położyć na traktowaną osobno zbiórkę odpadów tekstylnych i budowanie gminnych systemów zbiórki tekstyliów (**Fashion Revolution**).

12.6. Zachęcać przedsiębiorstwa do wdrażania praktyk zrównoważonego rozwoju i ujawniania ich w raportach

- Zachęcać i wspierać producentów w projektowaniu produktów zgodnych z GOZ oraz promować obowiązkowe/standardowe raportowanie o praktykach zrównoważonego rozwoju (**INNOWO**).
- Branża mody: promować łańcuchy dostaw z transparentnością, badania postaw konsumentów i programy współpracy z gminami dotyczące zbiórki tekstyliów — to konkretne działania, które pomagają firmom raportować postęp w praktykach cyrkularnych (**Fashion Revolution**).

12.7. Promować zrównoważone zamówienia publiczne

- Wykorzystać zamówienia publiczne jako instrument popytowy na produkty cyrkularne i trwałe — przegląd i modyfikacja kryteriów zamówień tak, by premiować produkty o długiej żywotności i z wysokim udziałem materiałów pochodzących z odzysku (**INNOWO**).

12.8. Do 2030 r. zapewnić dostęp do informacji i podnieść świadomość w zakresie zrównoważonego rozwoju i stylu życia

- Rozbudować programy edukacyjne na wszystkich poziomach (szkoła — biznes — samorząd), zapewniające rzetelną informację o konsekwencjach wyborów konsumenckich i o sposobach projektowania zrównoważonych produktów (**INNOWO**).
- Kontynuować i rozszerzać cykliczne badania postaw konsumentów w regionie (jak projekt Fashion Revolution), używając wyników do projektowania kampanii edukacyjnych i narzędzi zmiany zachowań (**Fashion Revolution**).

12.C. Zracjonalizować nieefektywne subwencje na paliwa kopalne

- INNOWO postuluje modyfikację warunków systemowych (podatków, regulacji) aby odwrócić bodźce wspierające liniowy, „weź-wykorzystaj-wyrzuć” model — to może obejmować stopniowe ograniczanie szkodliwych subsydiów energetycznych i restrukturyzację systemu podatkowego w kierunku wspierania obiegu zamkniętego (**INNOWO**).
- Przy wprowadzaniu zmian rekomendowane jest uwzględnienie efektów społecznych i ochrona grup najuboższych, tak by transformacja nie obciążała najbardziej wrażliwych gospodarstw domowych (**INNOWO**).

Cel 13: Działania w dziedzinie klimatu

Podjąć pilne działania w celu przeciwdziałania zmianom klimatu i ich skutkom

Zmiana klimatu to jedno z największych obecnych zagrożeń - emisje gazów cieplarnianych rosną, a ich skutki widać w coraz częstszych ekstremalnych zjawiskach pogodowych. Agenda 2030 potrzebuje zdecydowanych działań klimatycznych, by ograniczyć te negatywne trendy. W Polsce transformacja klimatyczna jest jednym z kluczowych wyzwań: redukcja emisji, rozwój OZE i poprawa efektywności energetycznej to obszary, w których konieczne są dalsze inwestycje i ambitne polityki.

Rekomendacje dla Polski dotyczące realizacji zadań Celu 13 w latach 2025–2030 oparte na materiałach **Instytutu na Rzecz Ekorozwoju (InRE)** i **Fundacji ClientEarth Prawnicy dla Ziemi (ClientEarth)**.

13.1. Wzmocnić zdolności adaptacyjne i odporność na zagrożenia klimatyczne i katastrofy naturalne we wszystkich krajach

- Polska powinna rozszerzyć zakres działań adaptacyjnych poza obecne Miejskie Plany Adaptacji (MPA) i objąć nimi również gminy wiejskie oraz powiaty, gdzie skutki suszy i ekstremalnych zjawisk pogodowych są coraz bardziej odczuwalne (**InRE**). Takie plany mogłyby być koordynowane na poziomie województwa; powinien także powstać spójny plan adaptacji dla całego kraju (**ClientEarth**).
- Niezbędne jest zwiększenie inwestycji w rozwiązania sprzyjające retencji wody i węgla w glebie, co pozwoli zarówno na ograniczenie emisji, jak i na poprawę odporności rolnictwa na suszę (**InRE**).
- W politykach sektorowych należy położyć większy nacisk na adaptację w sektorach rolnictwa, leśnictwa i transportu, które dotąd były pomijane w polityce klimatycznej. Działania te mogą przynieść jednocześnie korzyści adaptacyjne i redukcję emisji (**InRE**).

13.2. Włączyć działania na rzecz przeciwdziałania zmianie klimatu do krajowych polityk, strategii i planów

- Adaptacja powinna uwzględniać rozwój niskoemisyjnych form transportu, w tym transportu kolejowego i publicznego, który zmniejsza emisje z transportu drogowego i zwiększa odporność systemu mobilności na kryzysy energetyczne (**InRE**).
- Konieczne jest pilne przyjęcie i wdrożenie Krajowego Planu na rzecz Energii i Klimatu do roku 2030 (KPEiK), zawierającego ambitniejsze cele w zakresie ograniczenia emisji i transformacji energetycznej, niż dotychczas zakładano (**InRE**).
- Polska powinna wreszcie opracować i przyjąć długoterminową strategię ograniczania emisji do roku 2050, stanowiącą spójną wizję niskoemisyjnej gospodarki i pobudzającą innowacyjność sektora energetycznego (**InRE**).
- Niezbędne jest lepsze zintegrowanie polityki klimatycznej z polityką przemysłową i korporacyjną, tak aby firmy były prawnie i organizacyjnie zobowiązane do uwzględniania celów klimatycznych w swoich strategiach biznesowych (**ClientEarth**).
- W tym celu rekomenduje się zmiany legislacyjne, które przesądzą o konieczności uwzględniania przez piastunów spółek aspektów środowiskowych i społecznych w procesie interpretacji i realizacji interesu spółki (**ClientEarth**).
- Wdrażanie działań klimatycznych w sektorze prywatnym wymaga wzmocnienia odpowiedzialności zarządów spółek za decyzje wpływające na klimat, z zachowaniem przejrzystości i zgodności z unijnymi regulacjami dotyczącymi zrównoważonego rozwoju. (**ClientEarth**).

13.3. Zwiększyć poziom edukacji oraz potencjał ludzki i instytucjonalny, podnieść poziom świadomości na temat łagodzenia zmiany klimatu, adaptacji i skutków zmian klimatycznych oraz systemów wczesnego ostrzegania przed zagrożeniami

- Polska powinna wspierać rozwój edukacji klimatycznej wśród kadr zarządzających i decyzyjnych, zwłaszcza w sektorze prywatnym, w którym nadal dominuje krótkoterminowe myślenie o zyskach i ignorowane są długofalowe ryzyka klimatyczne (**ClientEarth**).
- Kluczowe jest promowanie wśród przedsiębiorców i menedżerów modelu zarządzania opartego na równoważeniu interesów ekonomicznych, społecznych i środowiskowych, z uwzględnieniem ryzyk klimatycznych, co może ograniczyć zjawisko tzw. „greenwashingu” i sprzyjać długoterminowemu sukcesowi polskich przedsiębiorstw (**ClientEarth**).

- Dobrym narzędziem edukacyjnym i inspiracyjnym mogą być międzynarodowe certyfikaty odpowiedzialnego biznesu, które uczą zrównoważonego podejścia i integracji celów klimatycznych z misją firmy (**ClientEarth**).
- W obszarze administracji publicznej potrzebne jest zwiększenie potencjału instytucjonalnego w zakresie planowania długofalowych działań klimatycznych i zarządzania ryzykiem środowiskowym, zwłaszcza w kontekście wdrażania Porozumienia Paryskiego (**InRE**).

13.A Finansowe zobowiązania państw rozwiniętych

- Konieczne jest przyjęcie zobowiązania przez państwa rozwinięte do zaprzestania finansowania inwestycji w rozwój paliw kopalnych. (**ClientEarth**).
- Państwa rozwinięte powinny wprowadzić wiążące mechanizmy finansowania strat i szkód oraz wsparcia dla adaptacji i redukcji emisji w państwach rozwijających się, adekwatne do rzeczywistych kosztów szkód klimatycznych oraz proporcjonalne do historycznego i bieżącego wkładu tych państw w zmianę klimatu. (**ClientEarth**).

Cel 14: Życie pod wodą

Chronić oceany, morza i zasoby morskie oraz wykorzystywać je w sposób zrównoważony

Oceany i morza stoją w obliczu presji: zanieczyszczenie, przetłowieńie oraz zakwaszenie zagrażają ekosystemom morskich gatunków i ich funkcjom. Cel 14 wymaga globalnej mobilizacji, by chronić zasoby wodne i morską bioróżnorodność.

Choć Polska ma ograniczone wybrzeże, ochrona Bałtyku i jego ekosystemu to ważne zadanie - potrzeba działań przeciwko zanieczyszczeniom oraz wsparcia dla zrównoważonego rybołówstwa i ochrony obszarów morskich.

Rekomendacje dla Polski dotyczące realizacji zadań Celu 14 w latach 2025–2030 oparte na materiałach **Climate Future institute (CFI)**, **Fundacji Race for the Baltic (Race for the Baltic)** i **Fundacji Zdrowa Rzeka (Zdrowa Rzeka)**.

14.1. Do 2025 roku zapobiegać i znacznie zmniejszyć poziom wszelkich rodzajów zanieczyszczeń morza, w szczególności powstałych w wyniku działalności na lądzie, w tym śmieci i odpadków żywnościowych zrzucanych do morza

- Priorytetem powinny być działania na rzecz renaturyzacji rzek i mokradeł oraz odbudowy przyrzecznych stref buforowych, które naturalnie filtrują zanieczyszczenia i ograniczają dopływ biogenów do mórz i oceanów (**Zdrowa Rzeka**).
- Należy ograniczyć eutrofizację poprzez lepsze gospodarowanie zasobami wód powierzchniowych i wdrażanie praktyk rolniczych przyjaznych klimatowi, redukujących spływ nawozów (**Zdrowa Rzeka**).
- Kluczowa jest edukacja ekologiczna i doradztwo środowiskowe dla rolników i samorządów, oparte na aktualnej wiedzy eksperckiej, np. w ramach programów takich jak LIFE EKOMAŁOPOLSKA (**Zdrowa Rzeka**).
- W skali krajowej niezbędne jest wdrożenie stałego monitoringu jakości wód i źródeł zanieczyszczeń, aby możliwe było podejmowanie decyzji w oparciu o dane (**CFI**).
- W skali lokalnej, zalecane jest stopniowe wdrażanie miejskich strategii „zero waste” w gminach nadmorskich i nadbałtyckich, ograniczające ilość odpadów trafiających do rzek i morza (**CFI**).

- Kluczowe jest konsekwentne ograniczanie dopływu biogenów z całych zlewni, ponieważ eutrofizacja pozostaje największym zagrożeniem dla Bałtyku (**Race for the Baltic**).

14.2. Do 2020 roku zarządzać i chronić morskie i przybrzeżne ekosystemy w sposób zrównoważony, tak by uniknąć znacznych, niekorzystnych skutków, w tym poprzez wzmocnienie ich odporności i działania na rzecz odtworzenia ich zasobów

- Polska powinna opracować krajową strategię morską, integrującą zobowiązania wynikające z Ramowej Dyrektywy Morskiej UE (MSFD), Planu Działań na rzecz Morza Bałtyckiego (BSAP) oraz krajowych planów gospodarczych, aby połączyć ochronę przyrody z rozwojem gospodarczym (**CFI**).
- Wymagane jest systematyczne gromadzenie i publiczne udostępnianie danych o stanie ekosystemów przybrzeżnych i skuteczności działań (**CFI**).
- Ochrona i odbudowa ekosystemów powinna uwzględniać także działania na obszarach lądowych, m.in. poprawę jakości wód rzek i ograniczanie eutrofizacji (**Zdrowa Rzeka**).
- Minimalizować skutki zakwaszenia (**CFI**).
- Monitorować poziom zakwaszenia Bałtyku w ramach krajowego programu badań morskich, we współpracy z instytucjami naukowymi i HELCOM (**CFI**).
- Wspierać projekty badawcze dotyczące wpływu zakwaszenia na gatunki Bałtyku (**CFI**).
- Niezbędne są działania przywracające równowagę w zdegradowanych ekosystemach, takie jak odbudowa osadów dennych w jeziorach i zatokach (**Race for the Baltic**).

14.4. Do 2020 roku skutecznie uregulować kwestie pozyskiwania owoców morza oraz wyeliminować nadmierne połowy ryb, nielegalne, niezarejestrowane i nieuregulowane rybołówstwo oraz destrukcyjne praktyki połowów

- Konieczne jest wzmocnienie zarządzania rybołówstwem oraz opracowanie mechanizmów oceny skuteczności działań, by można było wiarygodnie mierzyć poprawę stanu środowiska morskiego (**CFI**).

14.5. Do 2020 roku objąć ochroną co najmniej 10% wybrzeży i obszarów morskich

- Polska objęła ochroną 87,3% kluczowych obszarów morskich, lecz brakuje spójnego systemu monitorowania i raportowania efektów ochrony **(CFI)**.
- Zaleca się ujednolicenie systemów ochrony obszarów morskich oraz ich powiązanie z działaniami na rzecz odbudowy bioróżnorodności i ograniczania przełowienia **(CFI)**.

14.7. Do 2030 roku zwiększyć korzyści ekonomiczne dla krajów rozwijających się z wykorzystywania zasobów morskich

- W kontekście krajowym zaleca się zrównoważone zarządzanie rybołówstwem, akwakulturą i turystyką, które łączą korzyści ekonomiczne z ochroną Bałtyku **(CFI)**.
- Ochrona Bałtyku jest konieczna, ponieważ jego stan wpływa na rybołówstwo, turystykę, bezpieczeństwo żywnościowe i zdrowie publiczne w całym regionie **(Race for the Baltic)**.

14.A. Poszerzać wiedzę naukową, rozwijać potencjał badawczy i przekazywać technologie morskie

- Wskazane jest wzmocnienie współpracy naukowej w ramach HELCOM oraz Ramowej Dyrektywy Morskiej UE, w celu poprawy kondycji Bałtyku **(CFI)**.
- Zaleca się zwiększyć interdyscyplinarne podejście do badań nad Bałtykiem, obejmujących nauki przyrodnicze, społeczne i ekonomiczne **(CFI)**.
- Skuteczność ochrony wód wymaga zastosowania nowoczesnych technologii, m.in. monitoringu satelitarnego, dronowego i czujników działających w czasie rzeczywistym **(Race for the Baltic)**.

14.C. Zwiększyć ochronę i zrównoważone wykorzystywanie oceanów i ich zasobów poprzez wdrażanie prawa międzynarodowego (UNCLOS)

- Należy przygotować krajowy dokument integrujący zobowiązania, które Polska realizuje w ramach Komisji Helsińskiej (HELCOM) oraz Planu Działań na rzecz Morza Bałtyckiego (BSAP), co jest zgodne z duchem Konwencji o Prawie Morza **(CFI)**.
- Realizacja planu działania na rzecz ochrony Morza Bałtyckiego wymaga skutecznego wdrażania Ramowej Dyrektywy Wodnej oraz zaangażowania państw, samorządów i sektorów gospodarki **(Race for the Baltic)**.

Cel 15: Życie na lądzie

Chronić, przywrócić oraz promować zrównoważone użytkowanie ekosystemów lądowych, zrównoważone gospodarowanie lasami, zwalczać pustynnienie, powstrzymać i odwracać proces degradacji gleby oraz powstrzymać utratę różnorodności biologicznej

Lądy są fundamentem różnorodności biologicznej - ich degradacja, wylesianie i utrata siedlisk zagrażają zdolności ekosystemów do regeneracji. Cel 15 stawia sobie za cel ochronę lasów, przywracanie terenów zdegradowanych i zachowanie dzikiej przyrody.

Polska osiąga dobre wyniki w ochronie powierzchni chronionych, ale stoją przed nią wyzwania związane z zarządzaniem siedliskami i bioróżnorodnością - potrzebne są dalsze działania w zakresie ochrony terenów naturalnych i przeciwdziałania degradacji.

Rekomendacje dla Polski dotyczące realizacji zadań Celu 15 w latach 2025–2030 oparte na materiałach **Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków (OTOP)** i **UNEP/GRID-Warszawa**.

15.1. Ochrona, odtworzenie i zrównoważone użytkowanie ekosystemów lądowych i śródlądowych ekosystemów słodkiej wody

- Lepszy dobór wskaźników, aby nie ograniczać się do parametrów ilościowych, lecz uchwycić realną jakość ekosystemów i ich usług. Włączenie wartości ekosystemowych do procesów inwestycyjnych i decyzyjnych jest kluczowe, aby ochrona ekosystemów nie była pozorna (**UNEP/GRID-Warszawa**).
- Konieczność działań renaturyzacyjnych w dolinach rzecznych i torfowiskach, które mają kluczowe znaczenie dla retencji wody i stabilności przyrodniczej. Należy zatrzymywać wodę w krajobrazie, spowalniać jej odpływ i odbudowywać tereny podmokłe (**OTOP**).

15.2. Zrównoważone zarządzanie lasami, zahamowanie wylesiania, zwiększenie zalesienia

- W związku z alarmującą skalą wycinek i wynikających z nich zagrożeniami dla gatunków. rekomenduje się objęcie ochroną co najmniej 20% lasów, zakaz eksportu nieprzetworzonego drewna, zakaz prowadzenia wycinek w okresie lęgowym ptaków, odejście od spalania drewna w energetyce **(OTOP)**.
- Lasy powinny być analizowane nie tylko ilościowo (powierzchnia, zapas drewna), ale jakościowo (bioróżnorodność, usługi ekosystemowe). Wymaga to współpracy między instytucjami i wyjścia z „silosów decyzyjnych” **(UNEP/GRID-Warszawa)**.

15.3. Zwalczanie pustynnienia, odtwarzanie zdegradowanych gleb

- W związku z nasilającym się zjawiskiem przesuszenia dolin rzecznych i terenów wilgotnych, wynikającym ze zmiany klimatu i wcześniejszych melioracji zalecane jest zatrzymywanie wody w krajobrazie, zwiększenie retencji, analizę zlewni rzek dla całościowego zarządzania wodami **(OTOP)**.

15.5. Ograniczanie degradacji siedlisk i ochrona gatunków zagrożonych

- W związku z tym, że 20% ptaków lęgowych w Polsce jest zagrożonych wyginięciem (zwłaszcza gatunki związane z mokradłami i rolnictwem), działania powinny objąć: skuteczne wdrożenie Nature Restoration Law (NRL), powiększenie sieci obszarów chronionych (parki narodowe, rezerваты), realizację Strategii na rzecz Różnorodności Biologicznej, rozwój nowych parków narodowych - np. Dolina Dolnej Odry, Kaszubski, Turnicki, Sobiborski **(OTOP)**.

15.7. Zwalczanie kłusownictwa i handlu chronionymi gatunkami

- Wzmocnić globalne i lokalne działania ochronne, w tym poprzez zapewnienie społecznościom lokalnym stabilnych źródeł utrzymania, co ogranicza presję na gatunki chronione **(OTOP)**.

15.9. Włączenie bioróżnorodności do polityk krajowych i lokalnych

- Skrupulatnie włączać wartości ekosystemowe do planowania gospodarczego, inwestycji i polityk **(UNEP/GRID-Warszawa)**.
- Porzucić podejście silosowe w zarządzaniu środowiskiem **(UNEP/GRID-Warszawa)**.

15.A i 15.B. Finansowanie ochrony ekosystemów i zrównoważonego leśnictwa

- Znacząco zwiększyć finansowanie ochrony bioróżnorodności. Dla realizacji tego zadania kluczowa jest jakość wskaźników – same nakłady finansowe nie gwarantują poprawy bez właściwej oceny efektów (**UNEP/GRID-Warszawa**).

15.C. Globalne wysiłki przeciwko kłusownictwu i handlowi gatunkami

- Zwiększenie nacisku na międzynarodowe mechanizmy ochrony ptaków i ich siedlisk, m.in. poprzez wdrożenie NRL i rozwój sieci obszarów chronionych (**OTOP**).

Cel 16: Pokój, sprawiedliwość i silne instytucje

Promować pokojowe i inkluzywne społeczeństwa, zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz budować na wszystkich szczeblach skuteczne i odpowiedzialne instytucje, sprzyjające włączeniu społecznemu

Pokój i dobre instytucje są kluczowe dla realizacji wszystkich celów. W wielu krajach nadal pojawiają się poważne problemy z korupcją, ograniczonym dostępem do wymiaru sprawiedliwości i brakiem przejrzystości, co utrudnia zaufanie społeczne i stabilny rozwój.

Polska ma stosunkowo silne instytucje i stabilność polityczną, co sprzyja zaufaniu społecznemu. Jednak wciąż istnieje potencjał do wzmocnienia przejrzystości, udziału obywateli w procesach decyzyjnych i zapewnienia równego dostępu do systemu sprawiedliwości.

Rekomendacje dla Polski dotyczące realizacji zadań Celu 16 w latach 2025–2030 oparte na materiałach **B-BETTER** i **UNEP/GRID-Warszawa**.

16.1. Znacząco zmniejszyć poziom przemocy we wszystkich formach oraz związany z nią wskaźnik śmiertelności na całym świecie.

- Musimy skierować wszelkie wysiłki, aby przywrócić pokój, bezpieczeństwo i poszanowanie praw człowieka, a także dostęp do pomocy humanitarnej we wszystkich regionach (**UNEP/GRID-Warszawa**).

16.2. Wyeliminować nadużycia, wykorzystywanie i handel ludźmi oraz wszelkie formy przemocy i tortur wobec dzieci.

- W 2023 r. ponad 1 na 6 dzieci mieszkało na obszarach dotkniętych konfliktami zbrojnymi. Musimy skierować wszelkie wysiłki, aby przywrócić pokój, bezpieczeństwo i poszanowanie praw człowieka, a także dostęp do pomocy humanitarnej we wszystkich regionach (**UNEP/GRID-Warszawa**).

16.3. Promować rządy prawa na poziomie krajowym i międzynarodowym oraz zapewnić wszystkim równy dostęp do wymiaru sprawiedliwości

- Zwiększyć rolę NGO jako niezależnych strażników praworządności: rola rzecznictwa grup wykluczonych, monitorowanie przestrzegania prawa **(B-BETTER)**.
- Tworzyć transparentne partnerstwa NGO z biznesem i samorządami, by zwiększać zaufanie do wymiaru sprawiedliwości i instytucji publicznych **(B-BETTER)**.
- Promować rządy prawa na poziomie krajowym i międzynarodowym oraz zapewnić wszystkim równy dostęp do wymiaru sprawiedliwości. **(UNEP/GRID-Warszawa)**

16.5. Znacząco zmniejszyć poziom korupcji i łapówkarstwa we wszystkich formach

- Odbudowywać zaufanie poprzez transparentność i etyczne zarządzanie w sektorze publicznym i prywatnym **(B-BETTER)**.
- Wzmacniać przejrzystość i jednolite standardy etyczne w biznesie, administracji i NGO **(B-BETTER)**.
- Kluczowe jest, aby tą tendencję spadkową, zarówno na poziomie krajowym, jak i globalnym, kontynuować – ma to duże znaczenie z punktu widzenia globalnych łańcuchów dostaw firm i „G” w ESG **(UNEP/GRID-Warszawa)**.

16.6. Rozwijać skuteczne, odpowiedzialne i przejrzyste instytucje na wszystkich szczeblach

- Wzmacniać transparentność działań instytucji poprzez otwartość danych i raportowanie efektów **(B-BETTER)**.
- Monitorować efektywność działań i upowszechniać dobre praktyki jako narzędzia poprawy instytucjonalnej jakości **(B-BETTER)**.

16.7. Zapewnić elastyczny, inkluzywny, partycypacyjny i reprezentacyjny proces podejmowania decyzji

- Wspierać inkluzywne procesy dialogu – biznes i NGO jako katalizatory międzysektorowego dialogu lokalnego **(B-BETTER)**.
- Inwestować w edukację obywatelską i programy przeciwdziałające polaryzacji, aby zwiększać udział społeczny w procesach decyzyjnych **(B-BETTER)**.

16.10. Zapewnić powszechny dostęp do informacji oraz chronić podstawowe wolności

- Praktykować wspólną odpowiedzialność biznesu i NGO za ochronę praw człowieka: wycofywać się z rynków objętych agresją, wspierać uchodźców i migrantów **(B-BETTER)**.
- Przeciwdziałać polaryzacji – komunikacja społeczna marek i organizacji powinna wzmacniać wspólnotę, a nie podziały **(B-BETTER)**.

16.A. Wzmocnić instytucje krajowe i zdolności na rzecz zapobiegania przemocy, terroryzmowi i przestępczości

- Tworzyć platform dialogu i współpracy cross-sektorowej (biznes, NGO, administracja) jako narzędzia wzmacniania odporności społecznej na przemoc i dezinformację **(B-BETTER)**.
- Karta Narodów Zjednoczonych wymienia utrzymywanie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego jako podstawę, na której powinniśmy budować prace nad pozostałymi Celami... Musimy skierować wszelkie wysiłki, aby przywrócić pokój, bezpieczeństwo i poszanowanie praw człowieka **(UNEP/GRID-Warszawa)**.

16.B. Promować i egzekwować prawo niedyskryminujące nikogo

- Rola NGO jako strażników praw człowieka i rzeczników grup wykluczonych **(B-BETTER)**.
- Rozwijać innowacyjne modele finansowania działań antydyskryminacyjnych – crowdfunding, granty tematyczne, programy akcelerycyjne **(B-BETTER)**.

Cel 17: Partnerstwa na rzecz Celów

Wzmocnić środki wdrażania i ożywić globalne partnerstwo na rzecz zrównoważonego rozwoju

Kluczowym elementem realizacji Agendy 2030 jest współpraca międzynarodowa. Globalne partnerstwa finansowe, technologiczne i instytucjonalne są niezbędne, by wypełnić luki w finansowaniu, innowacjach i dostępie do zasobów.

Polska aktywnie bierze udział w międzynarodowych partnerstwach na rzecz SDG - zarówno w ramach ONZ, jak i inicjatyw regionalnych. W kraju można jednak zwiększyć koordynację międzysektorową oraz monitorowanie efektywności współpracy, by maksymalizować wpływ tych działań.

Rekomendacje dla Polski dotyczące realizacji zadań Celu 17 w latach 2025–2030 oparte na materiałach **Akademii Leona Koźmińskiego (ALK)**, **UNEP/GRID-Warszawa** i **Forum Odpowiedzialnego Biznesu (FOB)**.

17.1. Zwiększyć mobilizację krajowych środków

- Wzmocnić krajową platformę partnerstw SDG – przekształcić Polskie Forum SDG w stały mechanizm koordynacji między resortami, firmami i NGO-sami, wraz z corocznym raportem postępów **(ALK)**.

17.2. W pełni wdrożyć zobowiązania krajów rozwiniętych dotyczące ODA (oficjalnej pomocy rozwojowej)

- Rozwinąć finansowanie współpracy rozwojowej Polski poprzez mechanizm blended finance – łączenie publicznych dotacji z prywatnym kapitałem inwestycyjnym, szczególnie w Ukrainie, Gruzji i Afryce Wschodniej **(ALK)**.

17.3. Zmobilizować dodatkowe środki finansowe dla krajów rozwijających się

- Zachęcać banki centralne i instytucje finansowe do premiowania projektów partnerskich i międzysektorowych, które obniżają koszty transformacji energetycznej i cyfrowej **(ALK)**.

17.6. Wzmocnić współpracę Północ–Południe i Południe–Południe oraz współpracę trójstronną

- Tworzyć międzynarodowe konsorcja naukowe i technologiczne, np. w obszarze zielonej energetyki i biotechnologii, ułatwiając dostęp polskich MŚP do programów badawczo-rozwojowych, jak Horizon Europe (**ALK**).
- Wzmacniać transfer wiedzy i pomocy technicznej (17.9.1) oraz uczestnictwo Polski w międzynarodowych mechanizmach współpracy środowiskowej (**UNEP/GRID-Warszawa**).

17.7. Promować transfer technologii przyjaznych środowisku

- Zwiększyć finansowanie i dostępność zielonych technologii dla krajów rozwijających się, ze szczególnym uwzględnieniem rozwiązań wspierających gospodarkę o obiegu zamkniętym i transformację energetyczną (**UNEP/GRID-Warszawa**).

17.9. Zwiększyć międzynarodowe wsparcie dla budowy potencjału

- Rozwijanie partnerstwa wielostronnego, takiego jak „Partnerstwo SDGs Razem dla Środowiska”, które integrują biznes, naukę, administrację i NGO w działaniach edukacyjnych, klimatycznych i bioróżnorodnościowych (**UNEP/GRID-Warszawa**).

17.14. Zwiększyć spójność polityk na rzecz zrównoważonego rozwoju

- Zwiększenie skuteczności krajowych mechanizmów spójności polityk – zsynchronizowanie interesów gospodarczych z długofalową wizją transformacji energetycznej i ochrony ekosystemów (**UNEP/GRID-Warszawa**).
- Polityki rozwoju powinny być spójne i ukierunkowane na wspieranie osób ubogich, aby skutecznie przyczyniały się do trwałego ograniczania ubóstwa (**FOB**).

17.15. Szanować przestrzeń polityczną każdego państwa i wiodącą rolę rządów w stworzeniu i wdrożeniu polityki na rzecz zrównoważonego rozwoju i eliminacji ubóstwa.

- Polityki krajowe muszą uwzględniać równość płci i znaczenie edukacji kobiet jako warunek skutecznej eliminacji ubóstwa (**FOB**).

17.16. Wzmocnić globalne partnerstwo na rzecz zrównoważonego rozwoju

- Rozwijać międzynarodowe budżety obywatelskie w miastach, np. wspólne projekty klimatyczne i edukacyjne z Ukrainą, Gruzją, partnerami UE **(ALK)**.
- Wspierać klastry zrównoważonego biznesu - np. Dolina Lotnicza, Klaster ICT Polska Wschodnia **(ALK)**.
- Rozwija i konsolidować partnerstwa wielostronne w obszarze środowiska, monitorowane wskaźnikiem 17.16.1 **(UNEP/GRID-Warszawa)**.
- Partnerstwa globalne i krajowe powinny wspierać działania na rzecz równości płci i edukacji kobiet, by wzmacniać trwały rozwój społeczny **(FOB)**.

17.18. Zwiększenie dostępu państw rozwijających się do danych dobrej jakości

- Wzmacniać zdolności statystyczne i monitoring środowiskowy, szczególnie w obszarach jakości powietrza, bioróżnorodności i gospodarki zasobami naturalnymi **(UNEP/GRID-Warszawa)**.

17.19. Opracować alternatywne wskaźniki rozwoju, uzupełniające PKB

- Rozwinąć zestaw alternatywnych wskaźników jakości życia, dobrostanu społecznego i stanu środowiska, aby zastąpić jednostronny paradygmat PKB i odzwierciedlić realne koszty środowiskowe rozwoju **(UNEP/GRID-Warszawa)**.

Podsumowanie

Wchodząc w ostatnie pięć lat realizacji Agendy 2030, mierzymy się z wyzwaniami, które wymagają zarówno zmian systemowych, jak i szczegółowo ukierunkowanych działań. Rekomendacje zebrane od 34 polskich organizacji pozarządowych i partnerów pokazują z całą mocą, że zrównoważony rozwój to przede wszystkim współpraca oraz konsekwentne działania, oparte na rzetelnych danych, długofalowych politykach i wrażliwości na potrzeby społeczności lokalnych. Głos organizacji społecznych, które każdego dnia pracują najbliżej ludzi i środowiska, jest nie tylko ważnym źródłem wiedzy, ale także przypomnieniem o tym, że realna zmiana zaczyna się w praktyce, na poziomie lokalnych decyzji i partnerskich relacji.

UNEP/GRID-Warszawa podkreśla, że Cele Zrównoważonego Rozwoju są ze sobą nierozzerwalnie powiązane - poprawa w jednym obszarze nie utrzyma się bez postępu w pozostałych. Dlatego tak kluczowe jest traktowanie Agendy 2030 jako wspólnego projektu rozwojowego, w którym polityki społeczne, gospodarcze, środowiskowe i instytucjonalne wzajemnie się wzmacniają. Rekomendacje przedstawione w dokumencie pokazują, że zarówno walka z ubóstwem, transformacja energetyczna, poprawa jakości edukacji, jak i ochrona bioróżnorodności mogą przynieść trwałe efekty tylko wtedy, gdy są projektowane i wdrażane w duchu partnerstwa - przy współudziale administracji, biznesu, nauki, NGO i mieszkańców.

Ostatnie lata przed 2030 rokiem stanowią czas decydujący. Aby Polska mogła przyspieszyć w realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju, potrzebne są dobre instytucje, jasne strategie i mechanizmy współpracy, które nie kończą się wraz z kadencjami, lecz tworzą stabilny fundament rozwojowy państwa. Organizacje społeczne wskazują też wyraźnie, że inwestycje w klimat, jakość życia, odporność lokalnych społeczności i konkurencyjność nowoczesnej gospodarki są inwestycjami w bezpieczeństwo - zdrowotne, ekonomiczne i środowiskowe.

Przedstawione rekomendacje są zaproszeniem do działania i do pogłębionej współpracy międzysektorowej. Partnerstwa wielostronne, takie jak działające od 2016 roku Partnerstwo SDGs Razem dla Środowiska ([link](#)), pokazują, że wspólne projekty mogą zwiększać skalę i trwałość pozytywnych zmian. Włączenie Celów Zrównoważonego Rozwoju do strategii i inicjatyw - zarówno lokalnych, jak i ogólnokrajowych - wzmacnia cały system i przybliża nas do wizji świata, w którym rozwój odbywa się w sposób zrównoważony.

Wspólna odpowiedzialność za przyszłość jest kluczowym przesłaniem Agendy 2030. To właśnie współdziałanie, oparte na wzajemnym zaufaniu i poszanowaniu doświadczeń różnych środowisk, pozwoli nam wykorzystać najbliższe pięć lat jako czas przyspieszenia, a nie straconych szans. Wspólnie możemy sprawić, że zrównoważony rozwój stanie się rzeczywistością, a nie tylko deklaracją.

Rekomendacje organizacji partnerskich dotyczące realizacji Agendy 2030 - skrót:

SDG1 Szerokie spektrum wyzwań związanych z eliminacją ubóstwa wskazuje na potrzebę działań systemowych, opartych na danych i współpracy międzysektorowej. Szczególny nacisk należy kłaść na inkluzywność, odporność na kryzysy oraz zasadę „leave no one behind”.

SDG2 W realiach Polski, kluczowe jest postrzeganie tego Celu przez pryzmat bezpieczeństwa żywnościowego i zadań obejmujących zdrowie gleb, stabilność ekonomiczną producentów, odporność klimatyczną oraz dostępność żywności wysokiej jakości dla wszystkich grup społecznych.

SDG3 W obszarze zdrowia szczególnego znaczenia nabiera integracja polityk zdrowotnych, środowiskowych i społecznych. Zanieczyszczenie powietrza, niska efektywność energetyczna budynków oraz zmiana stylu życia stanowią wspólne determinanty zdrowia, które wymagają działań systemowych i współpracy międzysektorowej oraz edukacji.

SDG4 Edukacja jest jednym z najsilniejszych narzędzi realizacji Agendy 2030. Integracja kompetencji społecznych, cyfrowych, klimatycznych i obywatelskich pozwala przygotować młodzież i dorosłych do funkcjonowania w świecie dynamicznych zmian.

SDG5 Równość płci przenika wszystkie cele Agendy 2030. Wzmacnianie pozycji kobiet i dziewcząt ma wymierny wpływ na redukcję ubóstwa, poprawę zdrowia, jakość edukacji, wzrost gospodarczy oraz odporność na kryzysy. Dlatego działania na rzecz równości powinny być projektowane jako elementy systemowe, a nie jedynie sektorowe.

SDG6 Niskie zasoby wodne, zmiana klimatu i presja urbanizacyjna wymagają działań łączących ochronę ekosystemów, inwestycje w retencję oraz rozwój błękitno-zielonej infrastruktury. Podejście to jest spójne z zasadami Agendy 2030 oraz europejskimi ramami ochrony wód.

SDG7 Rozwój OZE, poprawa efektywności energetycznej oraz ochrona wrażliwych grup odbiorców muszą przebiegać równolegle. Zintegrowane podejście do bezpieczeństwa energetycznego i dostępności energii jest spójne z Agendą 2030 oraz europejskimi celami klimatycznymi związanymi z osiągnięciem neutralności klimatycznej.

SDG8 Połączenie ochrony praw pracowników, rozwijania innowacji, wspierania przedsiębiorczości oraz budowania konkurencyjności i odporności gospodarki tworzy fundament rynku pracy przyszłości. Działania te powinny być powiązane także z transformacją klimatyczną i cyfrową.

SDG9 Od nowoczesnej infrastruktury, innowacyjnego przemysłu i rozwiniętego zaplecza nadawczo-rozwojowego zależy zdolność kraju do przeprowadzenia zielonej i cyfrowej transformacji w sposób sprawiedliwy, efektywny i odporny na kryzysy.

SDG10 Kluczowe znaczenie dla realizacji tego Celu ma dostęp do usług publicznych, edukacji, rynku pracy, technologii cyfrowych oraz sprawiedliwa transformacja klimatyczna i energetyczna. Redukcja nierówności wzmacnia odporność społeczeństw i jest jednym z fundamentów Agendy 2030.

SDG11 Zrównoważone planowanie przestrzenne, dostęp do transportu publicznego, efektywność energetyczna budynków, ochrona terenów zielonych i odporność na zmianę klimatu są kluczowe dla realizacji Agendy 2030 w miastach, które stanowią laboratoria transformacji — łączą wyzwania społeczne, środowiskowe i gospodarcze, a także potencjał innowacyjny.

SDG12 Zmiana modeli produkcji i konsumpcji jest kluczowa dla osiągnięcia neutralności klimatycznej, ochrony zasobów i budowania sprawiedliwej gospodarki przyszłości. Odpowiedzialność w ramach SDG 12 leży zarówno po stronie państw, biznesu, jak i konsumentów. Transformacja w kierunku GOZ pozwala ograniczać koszty środowiskowe i ekonomiczne oraz zwiększać odporność systemów produkcji i całej gospodarki krajowej.

SDG13 Kryzys klimatyczny wpływa na każdy aspekt życia: zdrowie, wodę, rolnictwo, bioróżnorodność, gospodarkę krajową, życie w mieście czy bezpieczeństwo energetyczne. Skuteczne działania wymagają nie tylko redukcji emisji, lecz także wdrożenia działań adaptacyjnych i budowę odporności na skutki zmiany klimatu, integracji polityk publicznych oraz inwestycji w wiedzę, dane i technologie. Kluczowa jest zasada sprawiedliwej transformacji, aby działania klimatyczne nie pogłębiały nierówności.

SDG14 Ochrona ekosystemów morskich wymaga zintegrowanych działań w zakresie redukcji zanieczyszczeń, odpowiedzialnego rybołówstwa, rozwoju obszarów chronionych oraz adaptacji do skutków zmiany klimatu. Morza i oceany są fundamentem globalnej stabilności ekologicznej i gospodarczej, dlatego ich ochrona jest kluczowym elementem Agendy 2030.

SDG15 Odbudowa ekosystemów lądowych jest fundamentem budowy odporności kraju na zmianę klimatu i jej skutki w postaci susz, powodzi i utraty bioróżnorodności. W duchu Agendy 2030 działania na rzecz SDG15 powinny być zintegrowane z planowaniem przestrzennym, rolnictwem odpornym na zmianę klimatu, gospodarką wodną i politykami klimatycznymi. Kluczowa jest zasada „nature positive”.

SDG16 Wzmacnianie instytucji publicznych oraz zaufania społecznego zwiększa odporność państwa na kryzysy i poprawia jakość życia obywateli.

SDG17 Współpraca oparta na danych, dialogu i transparentności wzmacnia odporność państwa i społeczeństwa oraz zwiększa skalę i szybkość transformacji. Kluczowe znaczenie mają dostępne dane, współpraca sektorowa i inwestycje w budowanie kompetencji.

UNEP/GRID-Warszawa

Od 1991 roku UNEP/GRID-Warszawa realizuje w Polsce misję Programu Narodów Zjednoczonych ds. Środowiska (UNEP), działając na rzecz zrównoważonego rozwoju. Wspiera właściwe zarządzanie środowiskiem i ochronę różnorodności biologicznej. Propaguje postawę odpowiedzialności za środowisko w społeczeństwie i w biznesie. Specjalizuje się w pozyskiwaniu, przetwarzaniu i udostępnianiu informacji o środowisku oraz upowszechnianiu zastosowań nowoczesnych technologii informacyjnych, w tym systemów informacji geograficznej (GIS) i technologii satelitarnych. UNEP/GRID-Warszawa zostało ustanowione 17 września 1991 roku na mocy porozumienia zawartego pomiędzy Programem ONZ ds. Środowiska (UN Environment Programme, UNEP) a Rządem Polskim. Działa jako jeden z kilku ośrodków globalnej sieci GRID (Global Resource Information Database — światowa baza danych o zasobach Ziemi) utworzonej przez UNEP w celu wzmocnienia efektywnego zarządzania zasobami środowiska. Swoje działania realizuje we współpracy z organizacjami i instytucjami krajowymi oraz zagranicznymi. Jest partnerem jednostek samorządowych, oświatowych oraz firm wdrażających politykę społecznej odpowiedzialności biznesu. UNEP/GRID-Warszawa działa w strukturze Narodowej Fundacji Ochrony Środowiska, będącej organizacją pozarządową.

www.gridw.pl

Partnerstwo SDG Razem dla Środowiska

Celem Partnerstwa jest dążenie do zrównoważonego rozwoju w warunkach współpracy wielu stron, w oparciu o zasadę odpowiedzialności za środowisko. Partnerstwo inicjuje projekty wspierające realizację środowiskowego wymiaru Celów Zrównoważonego Rozwoju (ang. Sustainable Development Goals – SDGs). Jest platformą wymiany myśli, idei, doświadczeń, dobrych praktyk oraz szerokiej współpracy na rzecz SDGs. Projekty Partnerstwa ukierunkowane są na edukację, budowanie świadomości oraz realne działania na rzecz środowiska.

<https://www.gridw.pl/pl/partnerstwo/czym-jest>

Niniejsza publikacja zawiera opracowanie najważniejszych rekomendacji dla Polski dotyczących realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju na lata 2026–2030, przygotowanych przez 34 partnerów merytorycznych jubileuszu „10 lat Agendy 2030 – 5 lat zaczyna się dziś”, zorganizowanego w dniu 16 września 2025 roku w Warszawie, w ramach Partnerstwa SDGs Razem dla Środowiska.

Dane dla polski zaczerpnięte z raportu SDG Index:

<https://dashboards.sdgindex.org/profiles/poland/>

Organizator: UNEP/GRID-Warszawa

Partner: Akademia Leona Koźmińskiego

Partnerzy merytoryczni: B-Better; Client Earth; Climate Future Institute; Europejska Sieć Przeciwdziałania Ubóstwu (EAPN); Fashion Revolution Poland; Forum Odpowiedzialnego Biznesu; Fundacja Code For Green; Fundacja Czyste Powietrze; Fundacja Grunt od Nowa; Fundacja To Proste; Fundacja Wody Warta „Hydroni”; Fundacja Zdrowa Rzeka; INNOWO; Instytut na rzecz Ekorozwoju; Instytut Reform; Instytut Rozwoju Miast i Regionów; Instytut Spraw Publicznych; Instytut Zielonej Gospodarki; Kosmos dla dziewczynek; OTOP; PLGBC; Polska Akcja Humanitarna; Polskie Centrum Pomocy Międzynarodowej; Polskie Stowarzyszenie Zrównoważonego Rolnictwa i Żywności; Polskie Towarzystwo Prawa Antydyskryminacyjnego; Polski Instytut Praw Człowieka i Biznesu; ProVeg; Race for Baltic; Stowarzyszenie Gmin Polska Sieć „Energie Cites”; Szkoła Liderów; UNAP; WISE Europa

Copyright © UNEP/GRID-Warszawa, 2025

Wszystkie prawa zastrzeżone.

Warszawa, grudzień 2025

ISBN 978-83-975136-0-0

Wstęp: Maria Andrzejewska, UNEP/GRID-Warszawa

i Bolesław Rok, Akademia Leona Koźmińskiego

Koordinacja prac: Magdalena Jaśkiewicz, UNEP/GRID-Warszawa

Redakcja: Katarzyna Wasilewska-Wojtan i Paulina Paterek, UNEP/GRID-Warszawa

Opracowanie graficzne: Maria Łepkowska, UNEP/GRID-Warszawa

